

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR
Perinatális szaktanácsadó szakirányú továbbképzés

SERFŐZŐ ANIKÓ

A BÁBASÁG MEGJELENÉSE A NÉPMESÉKBEN
“KÖSZÖND, HOGY ÖREGANYÁDNAK SZÓLÍTOTTÁL!”

Szakkolgozat

TÉMAVEZETŐ:

Molnár Judit Eszter

klinikai szakpszichológus, pszichoterapeuta, jungi analitikus

BUDAPEST

2019/2020. tanév

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR

EREDETISÉGNYILATKOZAT

Alulírott Serfőző Anikó, az ELTE PPK *Perinatális szaktanácsadó szakirányú továbbképzés* hallgatója büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom és aláírással igazolom, hogy a **A BÁBASÁG MEGJELENÉSE A NÉPMESÉKBEN - “KÖSZÖND, HOGY ÖREGANYÁDNAK SZÓLÍTOTTÁL!”** című szakdolgozat/diplomamunka **saját, önálló szellemi munkám**, az abban hivatkozott, nyomtatott és elektronikus szakirodalom felhasználása a szerzői jogok általános szabályainak megfelelően történt.

Tudomásul veszem, hogy szakdolgozat/diplomamunka esetén plágiumnak számít:

- a szó szerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;
- a tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;
- más publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése.

Alulírott kijelentem, hogy a plágium fogalmát megismertem, és tudomásul veszem, hogy plágium esetén szakdolgozatom/diplomamunkám visszautasításra kerül, és ilyen esetben fegyelmi eljárás indítható.

Budapest, 2020.04.19.

aláírás

SZAKDOLGOZATI KONZULTÁCIÓ IGAZOLÓLAPJA

(Kitöltés után a szakdolgozat/diplomamunka részét képezi.)

A hallgató neve: Serfőző Anikó

A hallgató szakja: Perinatális szaktanácsadó szakirányú képzés

A szakdolgozat/diplomamunka bejelentett témája: A bába megjelenése a népmesékben -
Köszönd, hogy öreganyámnak szólítottál!

A témavezető neve: Molnár Judit Eszter

a konzultáció időpontja
a konzultáció témája, megjegyzések, javaslatok
a témavezető aláírása

2019.11.15.

A téma főbb szempontjainak átbeszélése, szakirodalmi ajánlás

2020.02.21.

Szakirodalmi ajánlás, az elemezhető mesék kiválasztása

2020.03.06.

A szakdolgozat vázlatának áttekintése

2020.03.27.

Szakdolgozat megírt részének szakmai áttekintése

2020.04.10.

Szakdolgozattal, szakirodalommal kapcsolatos ajánlások

2020.04.19.

Szakdolgozat tartalmi részének, szerkesztésének végső áttekintése, konzultációs
folyamat összegezése

A szakdolgozat/diplomamunka benyújtásához hozzájárulok.

Budapest, 2020.04.20.

.....
a témavezető aláírása

Feladó: Varga Katalin varga.katalin@ppk.elte.hu
Tárgy: FW: konzultációs igazolás szakdolgozat leadáshoz
Dátum: 2020. április 20. 21:06
Címzett: orban.jozsef@ppk.elte.hu
Másolat: Andrea Andrek andrekandrea19@gmail.com, Serfőző Anikó aniko.serfozo@gmail.com

Kedves József!
Szakirányfelelősként - a témavezető távolléte miatt - én igazolom a konzultációk megtartását
-
Varga Kata

VARGA Katalin, PhD. DSc. egyetemi tanár, az MTA doktora
ELTE Pszichológiai Intézet /Affektív Pszichológia Tanszék / Tanszékvezető
Eötvös Loránd University / Faculty of Education and Psychology
Affective Psychology Department / Head of Department
H-1064 Budapest, Izabella utca 46.
skype: vargakata62, E-mail: varga.katalin@ppk.elte.hu,
Tel: +36-1-461-2600

Serfőző_konzult
ációs_i...at.docx

Ajánlás és köszönetnyilvánítás

Ajánlom e dolgozatot dédnagyanyám, Bolesák Mária bába emlékének.
Köszönöm, hogy öreganyámnak szólíthatom!

Szeretnék köszönetet mondani dolgozatom bábáinak: konzulensemnek, Molnár Judit Eszternek, a mesékkel való munkám irányítóját tartó tanáromnak, Boldizsár Ildikónak és értékes és építő megjegyzéseiért Reed Zsuzsannának.

Külön köszönet dolgozatom “prenatális és gyermekágyas bábáinak”: Andrek Andreának és Varga Katának, a perinatális képzés alapítóinak.

TARTALOM

Kivonat	2
Bevezetés	3
Minden dolgok kezdete: a kunyhó	4
A szálak összefonása	6
A népmesék perinatális vonatkozásai, a perinatális életidő meséi	8
Eredettörténetek	9
A tudattalannal való kapcsolat és a módosult tudatállapot	9
Egyértelmű perinatális utalás a mesékben	10
A Metamorphoses Meseterápia mintázat módszere	10
A szülés és a mesék, mint a beavatás helyszínei	11
Lánccmesék a perinatális életidőben	11
A mesék kezdőképei, mint perinatális tartalmak	11
A perinatális életidő meseterápiái	12
A bábaság hagyományos megközelítése	12
Bábai sokszínűség: hasonlóságok és különbségek	16
A bábaság kettős megítélése, a baba hagyományos szerepe a közösségen belül	17
Modern bábaság:a bábai (holisztikus) modell	17
A bábai modell bölcsője	18
A bábai modell általános jellemzői	19
A bábai segítő attitűd a kapcsolat megélése szempontjából	19
A bábaboszorkány: a baba és a boszorkány alakjának összefonódása a néphitben	21
A baba működése pszichológiai aspektusból	22
A népmesék boszorkánya: a jaga alakja	24
A kunyhó, mint a halál és a szülés/születés helyszíne	27
Meseelemzés	27
A mesei képek kibontása perinatális szempontból	28
A további mesei képek kibontása perinatális szempontból	34

Összegzés	38
Irodalom	40
1.számú Mellékelet	45

Kivonat

A dolgozat a mesei adományozó boszorkány és a hagyományos bábai működés, illetve a modern holisztikus (bábai) modell közötti hasonlóságokat szeretné bemutatni. Ezen belül is külön hangsúlyt kap a szülő nő és a bába közötti kapcsolat minősége, mely sokat hozzátehet az “elég jó” szülésélmény személyiségformáló, beavató jellegéhez. A “hagyományban lehorgonyzott” segítő éppúgy utalhat a mesékben kódolt életbölcsekre, mint ahogy a holisztikus szemléletben működő bába hagyományt és egyediséget egyaránt megtartó funkciójára. A mesék bába alakjából, az adományozó boszorka vonásaiból felrajzolható a háborítatlan, természetes szüléskísérés. Ennek a napjainkban is gyümölcsöző kapcsolatnak a komponensei a perinatális életidőben akár terápiás jelleggel is használható népmesékben is ott rejtőzhet.

Bevezetés

Dolgozatomban a mesei adományozó boszorkány és a hagyományos bábai működés, illetve a modern holisztikus (bábai modell) hasonlóságait szeretném bemutatni interdiszciplináris szemléletben. A vonatkozó néprajzi, orvostörténeti és meseterápiás szakirodalom áttekintésekor a perinatális fókusz alkalmazása meghatározó volt. Alkalmazott módszertanom, szakmai gondolkodásom sarokkövét a Metamorphoses Meseterápiás Módszer (Boldizsár, 2010) képezte. Ezt a szemléletet egészítettem ki az archetipusokhoz kapcsolható szakmai, elsősorban perinatális vonatkozású tudáselemekkel. Az elméleti áttekintés után egy választott népmese elemzését szeretném bemutatni fenn vázolt módszer alapján.

Elmesélt történetem kezdete a varázsmesék gyakori helyszíne (Propp, 2006), a boszorka, Baba Jaga kunyhója. A kunyhó egyszerre beavatási helyszín, perinatális szemléletben a születés és a szülés szakrális tere (Kalmár Nagy és Ördögh, 2019). Hogy került a kunyhóba egy öreg anyó? A szálak kibogozása elvezet minket a korai matriarchátus időszakába (Neumann, 2005), ahol az uroborikus egységvalóságából az emberi tudat fejlődésével párhuzamosan emelkednek ki a minden nép mesekincsében is megjelenő Nagy Anyák, a természet, a termékenység, a Föld úrnői.

A népmesék mitikus elemeket is magukban hordozva egyszerre reflektálnak a körülöttünk lévő univerzum és a bennünk lévő mikrokozmosz születésére (Boldizsár, 2010). A szülés fiziológiai szintjéről első olvasatra keveset mesélnek, ám az értő mesehallgató a mesei képek kibontásával kristálytiszta csiszolt (Boldizsár, 2010), transzgenerációs kipróbált tudás közelébe férközhet. Különböző módon csoportosíthatók a perinatális életidőben használható történetek, ezeket a lehetőségeket szeretném röviden felvillantani.

A beavatási rítusok szerkezetét felelevenítő varázsmesék (Propp, 2006) jellegzetes alakja a bába, boszorkány (Krász, 2003). A mesék után a történeti valóságon keresztül szeretném felvázolni, hogyan működött egy (paraszt)bába akkoriban, amikor a falusi közösségek organikus élménye volt az élőszavas mesemondás- és hallgatás. Feladatai sokszínűsége hidat képez élet és halál között, a várandósság fő témáit jelentő befogadás, megtartás és elengedés (Molnár, 2019/a) rituális és fizikai nyomai szerves részét képezték a bábai munkakörnek.

Minden közösségben megjelent az általában női, születés körüli segítő, ahogy a mesék is. Idővel azonban, ahogy a mesék kiszorultak a felnőttek életéből és száműzték őket a gyerekszobákba, a bábai hagyomány és tudás is eltűnt a szülések közeléből. Az emberi egészség államérdek lett (Krász, 2003), az életet uraló szemlélet a női kíséret vezetésre cserélte a szülés/születés körüli időszakban. Az eredményességnek mérhetőnek, láthatónak kellett lennie, a láthatatlan pszichés történések, a segítő és a szülő nő közötti kapcsolat háttérbe szorultak a testi folyamatok mellett. A medikalizált szemléletre adott válaszként is tekinthető a holisztikus (bábai) modell (Novák, 2019) kialakulása. A bábai modell nagy hangsúlyt fektet a szülő nő és a folyamat egyediségére (Lundgren és Berg, 2007), és a szülő nő és a perinatális segítők között kialakuló bizalmi kapcsolatra (Armstrong és Feldman, 1995; Székely, 2018). A szülő nőnek biztonságot adó segítő kapcsolat szülésre és szülésélményre kifejtett hatását sok szerző kiemeli (Armstrong és Feldman; 1995 Lundgren és Berg, 2007; Székely, 2018). Az “elég jó” szülés (Ördögh, 2016) személyiségformáló hatása, beavató jellege Baba Jaga kunyhójának archetipikus

képét jeleníti meg a szülés helyszínén. A konyhóban magzatpózban kuporgó (Johns, 2010) boszorka egyszerre hívja a saját prenatális élményeket, a születést, és a minden dolgok elengedését, a halált. Több fejezeten át szeretném kibontani a boszorkány alakját, a néphit boszorkája után a tudattalan és az álmok képeiből merítő mesei boszorkányokról lesz szó.

A tizenkét varjú című mese részletesebb kifejtésével szeretném lehetőségeim szerint bemutatni, hogy a hős és az adományozó kapcsolatának gyümölcsei nagy hasonlóságot mutatnak a bábai modell szüléskísérő attitűdjével. Így a boszorkány mindenki által ismert alakjának átkeretezése lehetőséget adhat szakmabelieknek és a természetes folyamatok iránt érdeklődőknek egyaránt, hogy megerősítsék hitüket a női test működésében, valamint a nők közötti altruizmus, empatikus és támogató segítség egy ősi képekben kódolt formája mellett. Az adományozó boszorkány figurája így a mindenkori élet bábajaként jelenhet meg. A szülő nő és bábája az élet bölcsőjét ringatják közös ritmusban.

A vonatkozó néprajzi, orvostörténeti és meseterápiás szakirodalom áttekintésekor a perinatális fókusz alkalmazása meghatározó volt. Alkalmazott módszertanom, szakmai gondolkodásom sarokkövét a Metamorphoses Meseterápiás Módszer (Boldizsár, 2010) képezte. Ezt a szemléletet egészítettem ki az archetípusokhoz kapcsolható, elsősorban perinatális vonatkozású tudáselemekkel. Az elméleti áttekintés után egy választott népmese elemzését szeretném bemutatni főként fenn vázolt módszer alapján.

Minden dolgok kezdete: a konyhó

A hagyományos bábai működés és a boszorkányság összekapcsolása számos szerzőnél megjelenő gondolat (Krász, 2003; Echenreich és English, 1973; Dömötör, 1981; Székely, 2018, Forbes, 1962; Armstrong és Feldman, 1995). A bábák tudása a női test misztériumáról, jelenlétük az élet és halál idején, egyszerre jelezte bölcsességüket, és tette őket félelmetessé (Krász, 2003). Dolgozatomban a perinatális pszichológia szempontjából, még közelebbről a szülés/születés körüli természetes, mintegy biológiai normaként megjelenő segítő kapcsolat kontextusában szeretném megvizsgálni a bábáság és a boszorkányság lehetséges hasonló aspektusait. Ehhez a vizsgálódáshoz a boszorkányt nem a történelmi múlt eseményein, vagy a néphiten, hanem a népmeséken keresztül szeretném bemutatni.

A varázsmesék szerkezetét, szüzséjét, tipikus képeit számos gondolkodó (Propp, 2006) kapcsolja a születés vagy újjászületés szimbolikus formájához. A valódi prenatális élményeket látja megelevenedni számos mítoszban, a túlvilágot is megjáró hős alakjában több szerző (Renggli, 2016, Rank, 2017).

Feltételezem, hogy a mesékben megtaláljuk a háborítatlan szülést megfelelően támogató kísérő képét is, aki mind spirituális, mind érzelmi, mind fizikai értelemben ott van a szülő nő mellett. A különböző hagyományos kultúrákban alig találunk példát arra, hogy a szülő nőt magára hagyták volna, általában női segítői voltak, akik rituálisan szabályozott módon segítették a folyamatot (Armstrong és Feldman, 1995). A népmesék jellegzetes, mindenki által ismert alakja a boszorkány. Megítélése, megjelenése inkább negatív, félelmet keltő, ugyanakkor a mesék boszorkány alakjait közelebbről szemügyre véve kiugrik a Propp (2006) által adományozónak hívott tipikus szereplő, akinek alakja általában öregasszony, anyóka. Vajon mit adományoz ez az anyó a határhelyzetet, beavatást megelőző hősnek a konyhóban? (Propp, 2006)

Dolgozatomban, benne a választott mese képeinek kibontásával, perinatális szempontból próbálom megválaszolni e kérdést.

Propp (2006) kifejti, hogy a kunyhóban kuporgó öregasszony alakja a halál mindenkire váró eseményét vetíti elő. Ez illeszkedik a beavatások szerkezetéhez, melyek a közösségből való elhívás után a próbákon keresztül szimbolikus halál átélését kínálja. A beavatási próbákat teljesítve, az új tudást kapott, újraintegrált személyiség szerkezet a közösségbe való visszatéréshez már egy új szociális szerepet rendel (Boldizsár, 2010). Az egyén előtt új lehetőségek és feladatok tárulnak fel mind fizikai, pszichés és spirituális értelemben. A halálról csak azt tudjuk, hogy mindenképp eljön, a többi részletet teljes homály fedi. Az elővételezett esemény ott kísért mindannyiunk pszichéjében, sok szinten meghatározva viselkedésünket, lelki dinamikánkat (Yalom, 2017/a). Tetteink, tudatos és tudattalan törekvéseink hátterében a halálfélelem, az egzisztenciális szorongás számos formában felismerhető (Yalom, 2017/a). A perinatális pszichológia egy olyan értelmezési szintet nyit meg élményeink strukturálásában, mely nem egy elgondolt, de még meg nem történt eseményt (a halált), hanem egy szintén határátlépésnek számító már lezajlott eseményt, a születést állítja a személyiség alapjainak megértéséhez (Grof, 2008). A születés folyamata egy fontos, ugyanakkor mégis csak egy egyszeri eseménynek tekinthető a pre- és a posztnatális időszakban (Bödecs, 2019). Bödecs (2019) felhívja a figyelmet a magzati élet, a magzati programozás élethosszon át tartó, a szülés fényében gyakran elfelejtett hatásaira. A kuporgó boszorkány alakja egyszerre utal a magzati létre, beavatási helyszín jellege pedig magában sűríti a saját születés és a későbbi szülés élményanyagát is.

A kunyhó egyszerre anyaméh, bölcső és koporsó (Neumann, 2005). Maga a Nagy Anya, tartalmazó edényjellege egyszerre tart meg és tart vissza, öl és ölel (Antalfai, 2014). A kunyhó, az azt teljesen kitöltő Baba Jaga, és a benne megjelenő legfiatalabb, a lány, mesei megfogalmazása a biológiai valóságnak: a nagyanya edényében, méhében tartja és védi magzat lányát, petefészkében a sejtkezdeménnyel, melyből egyszer saját lánya fog megteremtődni (Renggli, 2016). A "sejtkezdemény" nem befejezettsége hívja a beavatást átélő sérülékenységet. A petesejt ősoreg (Renggli, 2016), akár a mesei bába, az öregasszony alakját magára öltő adományozó (Propp, 2006). Baba Jaga alakja egymásra halmozva tartja össze valamennyi megfogant, megszületett, újra megfogant és szült nő képét. A halál-élet-halál (Ördögh, 2016) kerekét forgatja az élet szövetét adó rokkáján. A fogantatáson és a szülésen keresztül, mely a női test misztikus, táguló kapukkal bíró kunyhójához köthető, a múlt, jelen és jövő valamennyi nője ott kuporog Baba Jaga alakjában. A női transzgenerációs tudás valóban átadódik a szövetek és a vér szintjén is, ahogy a nagyanyában kialakuló őspetesejt kezdemények magukban hordozzák tapasztalatait és tudását (Renggli, 2016). A kunyhó, amit a hősnő előbb-utóbb elhagy, a szülés átmeneti helyére is utalhat, amelyben a segítő és a vajúdo közötti elsődleges tapasztalati tér (Székely, 2018) kialakul, magában foglalva a háborítatlan szüléshez szükséges, anyai funkciókat hívó folyamatos és biztonságos érzelmi viszonyulást (Székely, 2018).

A gondolat, magyarázva az erős földistennő áthallásokat, hogy baba jaga maga a természet több szerzőnél megjelenik (Antalfai, 2014; Boldizsár 2010; Neumann, 2005). Könyörtelensége így a természetes folyamatok részrehajlásmentes igazságává változik. Ahogy Ördögh (2016, 23 o.) megfogalmazza: "Alámerülni Baba Jaga birodalmába annyit tesz, mint kibírni a tudást önnön női teremtő, ugyanakkor halandó mivoltunkról."

Szeretném bemutatni a dolgozatom megszületése felett bábáskodó fő gondolatomat, hipotézisemet. A mesék jellegzetes vonása, hogy a hős az erdőben egy kunyhót talál. Ezek

Propp (2006) szerint, egy beavatási szertartást jelenítenek meg, ahol a hős találkozik az adományozóval. Ha elfogadjuk, hogy a szülés, mint beavatás megjelenik ezekben a mesei képekben (Kalmár Nagy és Ördögh, 2019), a mesei helyszínen megjelenő jellegzetes női segítőt, az öregasszonyt/boszorkányt/vasorrú bábát a bábai működés szimbólumának tekinthetjük (Krász, 2003). Ez alapján feltételezem, hogy a természetes szülés kódjához hasonlóan a természetes szüléskísérésnek is megvannak a sajátos, biológia normaként (Novák, 2019) is értelmezhető jellegzetességei. Ezek olyan mintázattá állnak össze, melyek a népmesékben és bába és a szülő nő közti kapcsolatot vizsgáló tanulmányokban (Lundgren és Berg, 2007; Kitzinger 2008; Armstrong és Feldman, 1995), írásokban, igaz a psziché számára más úton elérhető módon, egyaránt ott lakozik.

A szálak összefonása

A kezdet kezdete megidézhető a saját farkába harapó kígyó, az uroborosz komplex képével (Neumann, 2005). Ez magába sűríti a női teremtő-pusztító működés minden jellegzetességét. A differenciálódás folyamatában az emberi tudat fejlődése során ebből emelkedett ki a negatív és pozitív oldalt egyszerre megjelenítő Nagy Anya. Működését az elemi és az átalakító funkció képezi. Az elemi és az átalakító jelleg a mai napig megjelenik minden egyes várandósság alapmintázatában (Molnár, 2019/a). Érdekes a párhuzam az emberi tudat és az gyermeki én fejlődése között. A kezdeti egység, a duálunió élményét fokozatosan felváltja a tapasztalati úton megszerzett differenciáltabb működés (Neumann, 2018). A Nagy Anya képéből nőnek ki prehisztórikus és az archaikus kor Föld anyái és termékenység istennői. Ezen időszakot a matriarchátus időszakának tekinthetjük. A matriarchális kor nem a nők (férfiak feletti) uralkodását, hanem a női minőség által jelölt működések és formák iránti tiszteletet jelzi.

A bábák hagyományos megítélésében, munkakörében és a mesei boszorkák alakjában számos sorsistennő vonást fedezhetünk fel. Ezekre példa lehet az élet és halál között összekötést teremtő híd szerep, és a kapuőr jelleg (Székely, 2018). A mágikus tudás birtoklása szintén istennőkre emlékeztető vonásokat kölcsönöz a bábai működésnek. Ez egyszerre reflektál a születéssel kéz a kézben járó halál természetére (Molnár, idézi Varga és Suhai, 2010) és a női testnedvekhez köthető termékenység szexuálissal átítatott szférájának ismeretére (Deáky,2002). A földanya vonások egyértelműen megjelennek a mesei boszorkák, és tipikus képviselőjük, az orosz varázsmesék Baba Jaga alakjában (Johns, 2010;Oleszkiewitz-Perlama, Propp, 2006). Baba Jaga kunyhója egyszerre anyaöl és sír (womb and tomb: Oleszkiewitz-Perlama,2015), mellyel megidézi a Földanya, természetanya egyszerre biztonságot és fogságot is adó ölelését (Antalfai, 2014). Baba Jaga maga a természet (Boldizsár, 2010), és a vele való szembesülés elkerülhetetlenül a szülés része. Nincs születés, amelyhez ne lenne szükség a természet erejére (Armstrong, Feldman,1995) A hagyományos népi életben a bába működése szintén egyszerre tartotta meg az életet és a halált, hozta a bölcső és a koporsó képét, hiszen a születések mellett ők készítették fel a haldoklókat (Bernád,2012), ők végezték az ember első és utolsó fürdetését (Varga és Suhai,2010). A vízzel kialakított rituális kapcsolat megidézi az eredetmítoszok első életet kihordó ősoceánjait, mely a mindenkori várandósságok magzatvizét hozza biológiai szinten (Antalfai,2014).

Jung kezdetben három női minőséget különböztetett meg, megnevezve a hozzájuk tartozó történelmi és kulturális hagyományban megszülető archetipikus nőalakokat

(Antalfai,2014). Ezek az anyai minőség mellett, a mesék tündéreit és sziréneit idéző csábító nő, és az elnyeletéssel fenyegető démonikus nő. A baba munkaköre és a vasorrú baba mesei funkciója, megjelenése kibontható a jungi anyai minőségből, melyben a pogány istennő vonásokat magába olvasztó testi nőt, a bibliai Évát látja. A testi működésekre való ráhangolódás, a női testbe rejtett tudás a bábai hagyományban és a modern bábai modellben egyaránt megjelenik a szülés elemi és átalakító részeként (Armstrong és Feldman,1995). A négy jungi pszichés funkció közül, az érzékelő, a gondolkodó, az érző és az intuitív közül(Antalfai,2014), az intuíció köthető ehhez a minőséghez, mely a bábai működés mindenkori fontos jellemzője (Lundgren és Berg,2007), a mesei boszorkányok univerzális, a hőst mindenestül ismerő és kezdetektől váró működéséről nem is beszélve (Boldizsár, 2010).

A Nagy Anya alakjából kibontakozó Földanyák papnői fontos szerepet kaptak az archaikus közösségekben, gyógyítók voltak és varázslók, ismerték az anyaföld és a női öl termékenységét. Ezen tudás örökösének tekinthetjük a hagyományos parasztbábákat, és a néphit boszorkányait, akikhez szintén a testi és lelki egészség, a sikeres reprodukív viselkedés reményében fordultak az emberek (Deáky, 1999).

A tizenötödik századi *Malleus Maleficarum* (Boszorkánypöröly) tételesen sorra veszi a boszorkányok lehetséges bűneit, ez majdnem mind átítatott a női szférába áttolt szexualitással, és a tettek általában a termékenységhez, az egészséghez, betegséghez, kisgyerekekhez, halálhoz kapcsolódnak (Pócs, 2004). Ez nagyban megfelel a hagyományos falusi bábák működési körének, ők voltak azok a nők, akik hivatásszerűen jártak el a felsorolt területeken, mintegy birtokolva az ezekhez kötődő misztikus tudást. Pócs (2004) utal Martin de Castanega 1529-es művére, mely még szorosabbra fűzi a tipikus boszorkány jellemzők, az öregség és a szexuális bűnökre való hajlamot: kifejti, hogy az idős nők már nem tarthatnak számot a valódi férfiak érdeklődésére, emiatt ők szexuális vétkeiket csak rontáson, boszorkányos úton tudják kiélni.

Vegyük észre, hogyan kerülnek a babákra jellemző sztereotipikus vonások a boszorkány hagyományos ábrázolásába. Ez mintegy előrevetíti azt a folyamatot, ahogy tudásukat veszélyesnek bélyegezve a medikalizált, intézményesített, kontrollált férfias orvostudomány kiveszi a bábák kezéből az újszülött gyermekek fogadását, és a szülés kísérése szülésvezetéssé válik. Ennek első mozzanata a császármetszések átvételében jelent meg (Krász,2003). Még korábbi időszakra visszatekintve a matriarchátus patriarchális berendezkedés általi leváltását is észrevehetjük a folyamatban, melyben a nő fokozatosan kiszorult saját teremtő erejének hatóköréből. A termékenység istennőket leváltották az önnemző férfi istenségek, erre példa az ókori görög világban Zeusz, aki egyedül teremti meg Aphroditét (Antalfai,2014). A női elem, ezekben a mitikus jelentekben mint tenger, vagy egyéb természeti képződmény jelenik meg (Rank,2017), felidézve a mai kor medikalizált szemléletének egyik sarokpontját, a női testet és pszichét sújtó tárgyasítást (Kitzinger, 2008;Varga és Suhai,2010).

A népmesék perinatális vonatkozásai, a perinatális életidő meséi

A népek kollektív tudatában megőrzött és évszázadokon át továbbadott történetek az emberi közösségek kipróbált, kristálytisztára csiszolt tudástárának is tekinthetők (Boldizsár,

2010). Számos lényeges információt hordoznak egy egyöntetű és egylényegű világgépen keresztül, a világ, önmagunk és a közösségek működése szempontjából. A mesék az emberi életidő fontos eseményeire, releváns élethelyzeteire (Boldizsár, 2013), normatív és paranormatív kríziseire (Antalfai) reagálva sorakoztatnak fel lehetséges megoldási, megküzdési módokat.

A népmesék bölcsőjét az agrártársadalmak ringatták, keletkezésük idején a kint és bent termékenysége, az anyaméh és a földek áldott állapota szorosan összefüggött az emberek képzeletében (Jankovics, 1987). A flóra és fauna termékenysége, a természetes folyamatokra fókuszáló organikus létezési mód olyan nyomot hagyott a mesékben, melyekből a mai szülészeti kultúra is meríthet. A természetes folyamatok figyelemmel kísérése, a mezőgazdaság kiszolgáltatottsága a anyatermészet változékonyságának, olyan üzenetet hordoz, ami a holisztikus szülészeti modellben is megjelenik több évezreddel később. Az Anyafölddel való kapcsolat a biztonságos kötődés kontextusában is értelmezhető (Tutsek, 2020), ez visszaköszönhet abban, ahogy születendő gyermekeinket fogadjuk, és megjelenhet a szülési kultúrában. A biológia normák elismerése, a belőlük fakadó testi-lelki-spirituális folyamatokra való ráhangolódás, annak elfogadása, hogy szülés alatt bármi megtörténhet, végső soron a véletlen beemelése és tisztelete a perinatális életidőben sokat segíthet az élmények elég jó megélésében (Székely, 2018). A mesék tulajdonképpen nem tudnak más módon viszonyulni a szülés/születéshez, mint az anyát, a gyermeket és a közösséget egyaránt megtartó holisztikus és természetes esemény, melyben a természetes folyamatoknak, a biológiai normának való kitettség, háborítatlanság, a kísérés és az figyelemmel telített óvás-védés dominál az irányítás helyett.

Az egyéni életút kezdete a fogantatás, nézzük meg, hogyan születhettek a mesék. Az egyik elgondolás szerint a mesék a mítoszokból lettek (Boldizsár, 2010). Régen egy törzs rendszerezett tudástárral és kiépített rítusokkal rendelkezett, a különböző (külső-belső, alsó-felső) világokhoz való kapcsolódásról. A mítosz rendje azonban egyszer megbomlott, a rítusok kiüresedtek, és a mitikus egész, mint egy lánc, szétszakadt, a mesék pedig a szétgurult gyöngyszemek (Boldizsár, 2015). A népmesék között kevés olyan történetet találunk, melyek kifejezetten a szülés élettani folyamatát mutatnák be (Boldizsár, 2013).

A mesék a világhoz, a fontos másikhoz és az önmagunkhoz való kapcsolódás archaikus kódjait hordozzák magukban (Boldizsár, 2010). Ahogy a szülés és születés archetipusos kódja a természetes szülés hipotézise szerint (Bálint, 1991) ott van minden anyában és magzatában, a mesehősök a személyiség újjászüeltetésének lehetséges kódjait testesítik meg (Boldizsár, 2010). Ezt az értelmezést továbbgondolva, a mesék alapmintázatai az emberi létezés születést és halált összekötő univerzális szerkezetének a kibontására épülnek. Számos szerző (Grof, 2008; Rank, 2017; Renggli, 2016; Jankovics, 1987) a mítoszok, mesék hőseinek útjában a saját születés és a hozzá tapadó élmények, traumák feldolgozásának próbáit látják. Az anyaméh elhagyása magában foglalja a veszteséget, a halál élményét is. A két ellentétes élmény, születés és halál, teremtés és pusztítás a Földanya kultuszok, és a teremtő istenségekre emlékező mítoszok numinozításában egyaránt ott lapul.

Eredettörténetek

Konkrétan a szülés, mint esemény leginkább a ránk maradt mítoszokban, eredettörténetekben, teremtésmítoszokban jelenik meg (Nagy Kalmár és Ördögh, 2019). A fennmaradt mítoszok, eredettörténetek az egykori ember próbálkozásainak is tekinthetők, mellyel a leguniverzálisabb módon próbálja feldolgozni a születés traumáját (Rank,2017). A hőskről szóló eposzok gyakran hordozzák magukban az anyaméhbe való visszatérés (Rank,2017) vagy épp a születés véres, csatákat idéző élményrétegét (Renggli,2016). A teremtéstörténetek nagyon jól használhatók a perinatális segítő munkában. Az evolúciós felfogást tükrözi az a mesei kép amikor a semmiből keletkezik valami, a fokozatos fejlődés útját mutatják be ezek a történetek (Boldizsár, 2010). A másik típusban megjelenik egy "Teremtő", a demiurgosz, aki szó és tett által a semmiből kreálja a világot. A szó és tett ily módon megjelenő egysége visszaköszön a fogantatás, várandósság pszichés elfogadásának különböző szintjein is. Mindkét típus a teremtés alap mintázatát hordozza és minden nép mesekincsében megtalálhatók ezek az eredetmítoszok.

A tudattalannal való kapcsolat és a módosult tudatállapot

A mesék képei az archetípusok mobilizálásán keresztül hatnak az emberi működésre (Antalfai,2014). Bálint Sándor (1998) természetes szülés hipotézise szerint minden nő tud szülni és minden nő tud születni. A természetes szülés/születés kódja a tudat-tudattalan határán lebeg, és számos dolog képes elhozni, aktiválni ezt az archetipikus működést. Ilyen mobilizáló tényező a mese is (Varga és Suhai,2010). A várandósság alatt és a szüléskor fokozottan fellépő módosult tudatállapot (Héjja-Nagy,2019) az élőszavas mesemondás során is megjelenő, történetmesélői és történethallgatási transzállapothoz is hasonlíthat (Boldizsár, 2010). A mesékkal való munka élményeket, tapasztalatokat adhat a módosult állapotokban való jártassághoz is.

A mesélő és a mesehallgató közötti kapcsolat egyenrangú viszony, közös teret hoz létre, amely minden résztvevő számára lélekfrissítő hatással bír. (Boldizsár, 2010) A mesemondókat régen nagy becsben tartották, a közösségen belül kiemelt szerepe volt, akárcsak a bábának. A bába az általa szervezett keresztelőlakomán gyakran maga vált mesélővé (Varga és Suhai,2010), erotikus adomákkal, pajzán mesékkal szórakoztatta a hallgatóságot. A bábáság megfizetése hagyományosan úgy történt, hogy a segédekező bába nem kérhetett semmit, viszont, ha felajánlottak neki valamit, azt elfogadhatta (Deáky,1999). Hasonlóan a mesélőnek szánt fizetést sem volt előre meghatározott, adományért mesélt a mesélő. Az élőszavas mesemondás beindítja a belső képalkotás folyamatát. Ilyenkor a jobb és a bal agyfélteke összehangoltan működik, viselkedés szinten a fókuszált figyelem, légzés, vérkeringés normalizálódása, szorongás csökkenése figyelhető meg (Boldizsár, 2010). Az egy térben való, feloldódott együttlétezés sokban hasonlít a bábái modell szüléskísérő attitűdjéhez (Székely, 2018). A mese, mint alternatív pszichés tér jelenhet meg a mesét hallgató, vagy akár az azt csak felidéző egyén számára. A

raktárhatásokon (Peseschkian,1991) keresztül a mesei képek bármikor kifejthetik áldásos hatásukat. A mese szerkezete fogodót és idői struktúrát kínálhat a megoldhatatlannak tűnő határhelyzetekben, mint amilyen a szülés is. Pszichés szinten a mese is a része lehet a privát szférának (Rados), a meséhez való kapcsolódás alapján kirajzolódó belső képek szülés közben önszuggesztív módon segíthetik a folyamat természetes folyását (Boldizsár, 2013).

A mesékben megjelenő tételmondatok, vagy jellegzetes, archaikus eredetre utaló varázsmondatok (Boldizsár, 2013) pozitív szuggesztíókként (Varga/a,2011) mozdíthatják elő a perinatális folyamatokat. A mesékkel való egyéni munka, akár szakember bevonásával, hozzásegíthet az egyéni mintázathoz illeszkedő tételmondat megtalálásához, melyre segítő verbális mantraként kísérheti a várandós, szülő nőt.

A mesékben a misztikus születések, újjászületések a jellemzők (Boldizsár, 2013). A szülés élettani folyamatáról kaotikus, abszurd képekben beszél, az élet születése misztérium, nem verbalizálható. A mesék nem kronológiai sorrendben mutatják be az eseményeket.

Egyértelmű perinatális utalás a mesékben

Vannak történetek, amelyekben egyértelmű perinatális utalásokat találunk. Jellegzetesen előforduló mesei képek a formálódás, mozgás: szélvész, örvény, folyó, növényből, gyümölcsből való születés képei, tojásból, fából, vízből teremtés, mágikus utazás, égi birodalomba kincsekkel való visszatérés, madár anyaként való repülés. Erre példa *Az életmentő csikó* című mongol mese (Nagy Kalmár és Ördögh, 2019)

Apai oldalról mutatja be a lehetséges pszichés élményeket a *Hogyan telt a gyermekkorom* című történet (Boldizsár, 2013).

A Metamorphoses Meseterápia mintázat módszere

A perinatális meseterápia alapját képezheti olyan történet is, mely mintázatában hordozza a várandósság, szülés külső, belső élményeit (Boldizsár, 2013). Ilyenkor a perinatális támaszt kereső egyén aktuális helyzetéhez illeszkedő mintázatú mesét választunk helyzeteket. Jellegzetes perinatális mintázatok például a népmesékben az egy vagy több lélek lehozatala a földi világba, ellentétes folyamatok kézben tartása, a folyamatokra való ráhagyatkozás, ráhangolódás, nálunk nagyobb erő megtapasztalása. Az állatalakból emberi alakba történő megváltás, az átváltoztatás képessége szintén segíthet a szülés/születés idején, amennyiben a hős nő saját testvérei metamorfózisát váltja meg próbák során (Boldizsár, 2013). A kiállt próbák hívják a várandósság alatt megélhető pszichés változások, kihívások sorát: átalakulás, türelem, elhivatottság, kitartás, apró külső-belső összerendeződést kínáló folyamatos tevékenység, mint például a szövés, varrás. Az állatokból emberi létbe való átlépés másik jellegzetes példája az állatmennasszonyok, állatvölegények mesei típusa, mely inkább a párkapcsolati működése áttekintését, áthangolását segítheti. Ez szintén elhelyezhető a párkapcsolattól a gyermekágyig húzódó életben (Makó--) Az emberré teremtés anyai és magzati élményeit is megtalálhatjuk az átváltozást mesei képekbe sűrítő következő népmesékben: *A vadhattyúk, A hét holló, A hat hattyú, A tojásból született lány, A 12 varjú* (Nagy Kalmár és Ördögh, 2019)

A szülés és a mesék, mint a beavatás helyszínei

A varázsmesék a világ népmese kincsében különleges műfajt képviselnek, szerkezetük egységes (Propp, 2006). Jellemző kezdőképük, az adott tárgy utáni sóvárgás, egy károkozás, vagy egy hiányállapot, egyensúlyvesztés megjelenése. A történet során a reziliens hős próbákat áll ki, elhagyva eredeti közegét, és a megküzdés során új készségekre tesz szeret, személyisége átalakul, újjászületve állítja helyre a kibillent egyensúlyt. A varázsmesék a beavatási szertartások szerkezetét és motívumait idézik, fő témájuk a felnőtté válás, a gyerekkorból történő átmenet (Boldizsár,2017). A perinatális életidő normatív krízist hoz magával (Suhai-Hodász,2000). Ezen időszak jelentős eseménye a szülés/születés, mely egyben beavatásnak is tekinthető a szülő nő számára (Székely, 2018). A szülés nemcsak fiziológiai és lelki élmény, spirituális, transzperszonális régiókat is megnyit (Grof, 2008). A varázsmesék a perinatális életidő számos, természetesen felmerülő, ám a mai kultúrában kevésbé vállalható, szorongató kérdéseit vonultatják fel (Molnár,2019/a). A varázsmesék alkalmasak lehetnek a női beavatás útjának tekinthető szülés megtartó, támogató kísérésében. A pszichés-emocionális és spirituális elemeket is magában hordozó szülésélmény a mesei boszorkány, a Jaga konyhájában bontja ki az elég jó szülésélmény szakrális belső terét (Nagy-Kalmár és Ördögh, 2019). A beavatási rítusokkal való hasonlóságot támogatja a perinatális élményekben is megjelenő határhelyzet, a személyiség átalakulása, a már várandósság alatt fellépő és az átmeneti rítusokat is kísérő módosult tudatállapot.

Láncmesék a perinatális életidőben

A mesék között a láncmesék (*Kóro és a kismadár, Nyulacska harangocskája*) mint külön mesetípus, kiválóan jól illeszkednek a várandósokkal, gyermekágyas időszakot megelő nőkkel, családokkal való segítő munkához (Boldizsár, 2013). Jellemző mintázatuk a folyamatos, egyre bővülő képek a történet végi jutalomról. Ez szépen hívja magzat megfogásával kezdődő pszichofiziológiai és pszichés folyamatokat, mind a magzati, mind az anyai, vagy akár apai oldalon. Gondoljunk például a szülők közötti hormonszint összehangolásának folyamatára (Andrek,2015). A láncmesék egyre differenciálódó, majd önmagukba visszatérő képei az urobolikus anyagi minőséget (Neumann, 2005) is megidéznek. A megtartó stabil szerkezet és benne mégis erősen jelen lévő dinamikus változások egyszerre hívják a női minőségek elemi és átalakító jellegét.

A mesék kezdőképei, mint perinatális tartalmak

Számos mese kezdete a későbbi hős fogantatásának körülményeivel kezdődik, beleértve a biológiai fogantatás előtti anyai és apai vágyakozás időszakát, mely a szülőszerepre való felkészülés részeként is értelmezhető. A születés és szülés folyamata is gyakran kerül szóba a mese kezdő mondataiban. Ezek gyakran magyarázatot adnak a hős különleges képességeire, kiválasztott helyzetére. Az anyaméhben, vagy az azt jelképező kicsiny tartóedényben megjelenő

hős az alapvető születési traumára reflektál, melyhez szimbolikus módon újra és újra visszatérünk (Rank, 2017). Az anyába való visszatérés képe a tökéletességet is megidézi.

A korai élmények, a magzati programozás (Bödecs, 2019) és a kompetens magzat (Molnár, 2004) képe is megidéződik a mesék terjedelméhez képest hosszú, perinatális információkat átadó mesekezdetekben. A mese mintha tudományos evidenciák nélkül közvetítené a tapasztalati tudást arról, hogy a fogantatás körülményei meghatározók, az anya érzelmei, szorongása eléri a magzatot, és hatásukat élethosszon át kifejthetik. Az újszülött hősök gyakran átugorják a passzívnak tűnő gyerekkort, csodálatos képességekkel rendelkeznek, kompetensek a világhoz való kapcsolódásban. Az első ezer nap történései valóban hosszú távon megalapozzák a gyermek, a hős lehetőség mezejét, mind biológiai, mind pszichés értelemben (Várad, 2019).

A perinatális életidő meseterápiái

A perinatális segítő munkában nagyon hatásosak lehetnek a mesére épülő terápiák (Ördög, Kalmár-Nagy). Az archetípusos képek könnyen mobilizálhatják a természetes szülés és születés kódját (Bálint,1991). Keletkezésénél fogva a mesék a szülést csak mint biológia norma szerint lezajló természetes folyamatot ismerik, másképp ábrázolni nem tudják. Napjaink szülészeti kifejezésével élve nélkülözik a medikalizált szemléletet.

A Metamorphoses Meseterápia: rendszerszemléletű terápiás módszer (Nagy-Kalmár és Ördög,2019), kidolgozója Boldizsár Ildikó. A módszer más keretet kínál az egyén folyamatokhoz és a csoportokkal folytatott mesei munkához (Boldizsár,2010) Az egyéni munkán belül a meséhez való kapcsolódás felé vezető úton elinduló klienst a meseterapeuta a Mintázat módszer segítségével kalauzolja. A csoportos alkotó-fejlesztő foglalkozások szakmai keretrendszerét a Világkép módszer adja (Boldizsár,2019). Eszerint a mesék egy egylényegű és egyöntetű világképen keresztül segítenek a világhoz, a másikhoz és az önmagunkhoz való kapcsolódásban (Boldizsár,2010).

A Kincskereső módszer Antalfai Márta nevéhez fűződik. Elképzelése szerint a mese híd a külső és a belső világ között (Antalfai,2014), képes az ösztönenergiákhoz kapcsolódó archetipikus viselkedésmintákat képpé transzformálni.

A bábaság hagyományos megközelítése

A legelső fizetséget és státuszt jelentő női mesterség magában hordja a női test működésével, a teremtéssel kapcsolatos mágikus tudást (Deáky,2019). A szülés/születés folyamata a világ kevés pontján zajlik segítők nélkül (Molnár,). Van ahol a szüléshez a szülő nő anyját hívják, van ahol ez kifejezetten tiltott. A vadászó, nomád népeknél az apa is bábafunkciót látott el a szülés körül. A leggyakoribb, hogy tapasztalt női segítők, női kör veszi körül a szülő nőt, kialakítva ezzel a szülés szakrális helyét, mint a női testekben rejlő metafizikai tudás kitágítását (Armstrong és Feldman,1995).

A tapasztalt nők között kialakult egy régi mesterség, amit mindig is csak nők töltek be, a bábaság. A bábák egy adott közösségekben a születéstől a halálig kísérték az embereket (Varga és Suhai,2010;Bernád,2012). Ők fürdették meg elsőként az újszülöttet és ha eljött az ideje, ők mosdatták a halottakat. Ők voltak jelen a szülésnél, és a beavatások lezárásához hasonlóan, ők vezették vissza az anyává lett nőt a közösségbe, kísérték a templomba, ami után általában lakomát csaptak a társakkal. A bába a közösség tapasztaltabb, bölcsőbb tagjaként tudta betölteni kísérő és kapuőr szerepét az emberi élet fontás állomásain (Deáky,1999).

A "bába" szó különböző nyelveken való előfordulását megnézve számos utalást találunk arra, hogy ezek az asszonyok, bölcsék (franciául sage-femme) a "jóságos bába" alakját vetítik elének (Krász,2003). Ez tükrözte adott közösség elvárásait a bába tulajdonságaival kapcsolatban. A tevékenysége normál szülésnél a folyamat figyelemmel kísérése, az óvó-védő rítusok megtartása volt. Ő vágta el a köldökzsinórt, ez jelenik meg a német "Naben mutter" szóban (Krász,2003). Magyar bába szavunk szláv eredetű, jelentése vénasszony. Ez utal a transzgenerációs tudásra, mely anyáról-lányra szállt. A bábaságban a családon belüli áthagyományozás mellett a csoporttól való tanulás jelenik meg (Dömötör,1981). A bába szó egyes vidékeken ugyanakkor egyértelműen a boszorkányt jelöli. Sőt, a mágikusnak is tekintett tudást úgy gondolták, a bába csak emberölés árán szerezheti meg. A bábák jól ismerték a különböző ásványok, gyógynövények hatásait. A köldökzsinórhoz és a méhlepényhez kapcsolódó feladatokat is ők látták el. A középkori boszorkány vádiratok szerint ezek a termékenység szentségét és a tisztátalanságot egyszerre hívó részek, a velük való rendszeres kapcsolat könnyen hívhatta a boszorkányság vádját (Forbes,1962).

A társadalomba való beemelés, az új státuszba került nő visszavezetés is a bába feladata volt (Deáky, 2019). Ők helyezték a felöltöztetett újszülöttet a földre, akit az apa felemelt és magához ölelt. Ez a gesztus egyszerre jelentette az gyermek befogadását és az apává válás megkoronázását. A szülés helyszíne gyakran a háztól különálló helyiségben, például istállóban történt, ezzel óvták a házat a folyamat tisztátalan hatásától. A termékenységgel és a halállal való természetes kapcsolatuk egyszerre hozott számunkra elismerést és tartogatott veszélyeket (Deáky,1999;Krász,2003). A női test működésének ismerőjeként tevékenységük egyszerre volt a férfiak, a külvilág számára misztikus és tisztátalan. Munkakörükben olyan feladatok is szerepeltek, mint a újszülöttek kényszer keresztelése, a fogamzásgátlás, magzatok abortálása. A torz vagy betegen született csecsemők sorsáról is ők hoztak döntést, ők ölték meg az életképtelennek talált újszülötteket.

A sorsistennők működését hívó jelleg a bábák számára munkaköri realitás volt. E nehéz feladatok felvállalása egyszerre tette őket nélkülözhetetlenné a közösség számára, ugyanakkor megmagyarázzák a társadalomban élő kettős, kétarcú megítélésüket. A szomszédsági boszorkányság fogalmát kimerítve, egyszerre szent és tisztátalan működésük könnyen helyezte őket a közösségi konfliktusok erejét csökkentő bűnbak szerepébe (Pócs,1997). A boszorkányvadás kialakulását a bábák körében valójában nem női mivoltuk magyarázza (Pócs, 2004), hanem a munkakörből adódó személyesség, és a nők hagyományos közösségekben fokozottan megjelenő egymásrataltsága. Ha a bába személye, munkája kapcsán aggályok, "műhibák" léptek fel, az általában súlyos perinatális sérüléseket, veszteségeket jelentett. Így váltak a sötét erők szolgálóivá a néphitben a boszorkány bábák, akik számos könnyítő funkciót hoztak a közösségek számára (Pócs, 1997). A komplikált, akár halálessel végződő szülés/születések kapcsán éppúgy őket terhelte a felelősség, mint a közösségi boszorkányvadás esetén, ilyenkor a közösségben megjelenő feszültségek találtak célt és adtak nyugvópontot a

boszorkánynak titulált személyben. Az emberi lélek helyett így ők lettek az archetipikus félelmek hordozói. A boszorkányperек anyaga is egyértelműen mutatja, hogy a boszorkány váddal illetett nők között felülreprezentált volt a gyógyító, bábai tevékenység (Pócs, 2004).

A bábákkal foglalkozó tudományos igényű írások az orvostudományon belül a 18.-19. században jelentek meg először. Ezen írások főként két területre koncentrálnak: a bábák intézményes képzésbe való csatornázásáról, illetve a szülészet fejlődését, a női test anatómiájáról szerzett tudást mutatják be (Krász, 2003). Az orvostörténeti írásokban dominál az akkori hatalom fegyelmező szemlélete, az emberi testre, mint manipulálható, szétszedhető és újra összerakható gépezetre tekintettek. A bábáktól való tanulás az orvosok részéről hamarosan egy kontrolláló, korlátozó működésbe váltott át. Elsőként a császármetszés került a bábáktól szó szerint az orvosok kezébe. (Dömötör, 1981) A bábák korábban maguk végezték ezt a korántsem veszélytelen eljárást. A nő életét mentették, aki még tud újra szülni, előfordult, hogy a halott magzatot még az anyaméhben feldarabolták, így tudták azt kiszedni az anyai testből. A kényszer keresztelő a keresztény egyház nyomására kialakult bábai gyakorlat volt, a nem életképes csecsemőt különleges eszközzel még a hüvelyen belül megkeresztelték. Ez az igény az egyház részéről már a 14. században megjelent. A nem megkeresztelt lélek súlyos bűn, óriási szegység jelentett a családra, ezt mindenképp el kellett kerülni. A halott csecsemők eltüntetése a közösség hallgatóságos beleegyezésével történt. Ugyanakkor érthetően szaporította a bábák ellen irányuló indulatok erejét, melyek a gyakori boszorkányvadásokban kaptak levezető szerepet. A boszorkányokhoz számos olyan "csodaszer", kenőcs használatát kötötték, melyek elkészítéséhez csecsemők zsírája van szükség. Sok középkori fennmaradt démoni recept sorolja fel az alapanyagok között a csecsemők egyes szerveit, váladékát (Forbes, 1962). Nem nehéz a halott újszülöttestet eltüntető, a boszorkány fortélyok ördögi alapanyagait beszerző és a mesék gyermekfaló boszorkánya között meglátni a párhuzamot. Még messzebb tekintve a történelmi mitológikus múltba a Rossz Anya (Neumann, 2005) pusztító jellegét, a termékenységi rítusok Földanyának szentelt gyermek-, és emberáldozatait vélhetjük felfedezni.

A bábák a közösségben az emberek életét az elejétől a végéig nyomon követték. Ez nemcsak a nőkre, a férfiak is vonatkozott, az ő problémáikról, egészségi helyzetéről is tudtak (Deáky, 2019). A humán reprodukív funkciók skálájának egészen megjelentek, ha nem is fizikailag, tudásukkal mindenképp, női és férfi oldalon egyaránt. Ők végezték a felvilágosítást, ellenőrizték szükség esetén a szüzességet, kúrálták a meddőséget (Varga és Suhai, 2010). Az "angyalcsinálás" a nem kívánt gyermekek elhajtása, vagy akár a megszületett csecsemők megölése is történhetett a bábák segítségével, ezt, ha kiderült büntették. Innen, a vaskampók használatára utalva, eredhet a vasorrú bába kifejezés (Bernád, 2012) A fogamzásgátlás kezdetleges eszközeit — melyeket gyakran maga a bába készített — is tőlük lehetett beszerezni. Ők végezték a füllyukasztást, piócázást is (Deáky, 1999).

A bábák jellegzetes feladatai közé tartozott a vajúdo nő kenése, ami egyfajta méhösszehúzóadásokat is elősegítő erőteljes masszírozás volt. Ennek célja a gyermek megfelelő helyzetbe fordítása, illetve szülés után a nő hasának eltüntetése lehetett. Érvágást is gyakran alkalmaztak, és a gátvédelem is fő feladataik közé tartozott. Ők mosdatták nemcsak az újszülöttest, de a frissen szült nő és a szoba rendberakása, takarítása is hozzájuk tartozott. Gyakran ők mostak, főztek a frissen szült nőre. Mivel mindeközben a közösségben haldoklókat is ők készítették fel a halottakat is mosdatták, az élet elejének és az élet végének gyakorlati

munkában megjelenő keveredése számos higiéniai problémát vetett fel. Így jelentek meg egy idő után a csak a gyermekágyas időszakban mosást ellátó mosóbábák (Varga és Suhai,2010).

A bábák mágikus funkcióját nemcsak a női test működéséről szerzett tapasztalataik adták. A transzcendenssel való viszony, a vallásos parancsoknak megfelelő életvitel, szokások biztosítása a perinatális életidőhöz kapcsolódóan is a bába feladata volt (Varga és Suhai,2010). Ők vitték a még pogány gyermeket a templomba a keresztelőre, a keresztvizet nekik kellett beszerezniük. A keresztelői lakoma megszervezéséért, jó hangulatért is ők feleltek, ilyenkor — mint fentebb említettem — a mesélő szerepét is felvállalva pajzán, tréfás mesékkal oldották a korai gyermekágy feszültségeit (Varga és Suhai,2010). A frissen szült nőt az “avatás” szertartásán ők kísérték a templomba, ezután szabadult meg a nő a tisztátalan címkétől, egy új szerepet elfoglalva térhetett vissza közösséghez és a munkához. Ebben a folyamatban fontos közvetítő szerep jutott a bábának.

Gyógyító funkciót is elláttak a bábák, a nők szemérmességük miatt gyakran őket keresték fel, ők kezelték a meddőséget, a mellgyulladást (Varga és Suhai,2010). A gyerekbetegségek orvoslását is tőlük várták. A test betegségei mellett gyakran a lelki bajok megoldása is a bába felé terelte a bajban lévőket (Deáky, 1999). A szexualitással kapcsolatos kérdésekben a közösség tagjai általában hozzá fordultak. Titkok tudója lett így a bába, és különleges helyzete egyszerre tartotta a fókuszban, hozhatta peremhelyzetbe, és bizonyos esetekben emelte a (női) közösség felé (Deáky, 1999).

A nem orvostörténeti munkákban a bábák mint a női mágikus tudás hordozói jelennek meg, akiket a patriarchális, férfi uralta szemlélet fokozatosan kiszorított az életetadás és az azt kísérő rituális feladatok köréből (Székely, 2018). Ezt az elgondolást árnyalja Armstrong és Feldman (1995), mikor a bábák tapasztalati tudását nagyratartó kezdő orvosok helyzetét, ahhoz hasonlítják, amikor a nők léphettek be a nagyvállalatok vezetőinek fenntartott “mágikus” terekbe. A korabeli kezdő, pár könyvön kitanult orvosok számára is szorongást hozhatott a hagyományos nemi határvonalak átlépése.

A folyamatot segítették azok a történelmi, ideológiai folyamatok, amelyek az emberek egészségét kiemelték a privát szférából, és közérdekké tették azt. Mária Terézia magát, mint uralkodót a jó anyához hasonlította, aki örködik népe, alattvalói egészsége felett. Államérdek lett az emberek egészsége. A hagyományos paraszti szemlélet a testre, mint mágikus térre, a makrokozmosznak megfeleltethető mikorokozmoszra gondolt (Dömötör,1981). Az abszolutizmus korában ezt a szemléletet szorította ki a testet, és a benne rejlő egészséget tárgyként kezelő elgondolás. A test tárgyiasítása, a szexualitás kiszorítása erős jellemzője a medikalizált szülészeti modellnek is (Kitzinger,2008). A korábbi megtartó rítusok helyét a test felett rendelkező személy, az orvos autoritását kiemelő rítusok váltották fel.

Az orvosi tudás térhódítása a bábák praxisából kiszorította a medikalizált szemlélet számára értéktelen babonákat, a különböző szülés körüli rituálékat. Ugyanakkor a modern egészségügyi ismeretek terjesztése és alkalmazása számos pozitív hatást hozott (Novák, 2019 Varga és Suhai,1995), például a csecsemőhalandóság, vagy a gyermekágyi láz csökkentésében is tetten érhető.

Bábai sokszínűség: hasonlóságok és különbségek

Mind a medikalizált, mind a feminista jellegű írások nélkülözik a falusi közösségekben tudásukat tapasztalati úton szerző paraszt bábák működésének bemutatását (Krász,2003). A falusi közösségekben praktizáló paraszt bábák működéséről nem születtek feljegyzések. Ha elfogadjuk, hogy a mesék adott közösség fontos eseményeire, az élet fordulópontjai reflektálnak, elképzelhető, hogy a paraszt bábák mesei képekbe kódolt működése a nép által kitalált történetekben megbújva jelenik meg. A falusi közösségekben működő bábák életére a néphiten, a hagyományon, a boszorkányperek iratain keresztül pillanthatunk be. Az 1980-as években jelent meg az az interdiszciplináris szemlélet, ami a néprajz mellett számos más terület szempontjából vizsgálja a bábaság kérdését (Krász,2003). A pszichológia tudományának hozzájárulása az érintett téma sokszínűségéhez fájóan minimális.

A fent említett folyamatok hatására a bábamesterség a 19. századra az első tanult, fizetett, államilag ellenőrzött foglalkozássá vált. A bábák intézményes oktatásba való bevonása abból is eredt, hogy az orvosok "hatalomátvétele" a szülés terén sokáig sikertelen volt. A bábák társadalmi elfogadottsága, közösségbe ágyazottsága miatt az orvosok perinatális térhódítása csak a bábáktól való kezdeti tanuláson keresztül, végülis az állami oktatási rendszerbe való beemelésük által valósulhatott meg (Székely, 2018).

A bábák között többféle szempont alapján lehetett különbséget tenni. Korabeli működésük lokációja alapján beszélhetünk falusi és városi bábákról. Megkülönböztethetők a felesketett bábák: őket a pap választotta ki, tanította és eskette fel. Ebben főleg a bábák egyházi, társadalmi szerepei dominálnak, a fő cél itt az egyház parancsainak való megfelelés volt, a keresztelés prioritásának megőrzése. A papok általi kiválasztás azt a célt is szolgálta, hogy a bábai feladatokat elég erkölcsös életvitelű személy lássa el. A fentebb említett parasztbábák szintén jól elkülöníthetőek voltak a bábamesterségen belül. A medikalizált modell autoriter, szabályozott intézményi keretébe illesztve sajátították el tudásukat a cédulás bábák, ők a megyei főorvostól kapták ismereteiket és képezésüket 6-10 napos képzés keretében. Az okleveles bábák egyetemi képzésben részesültek, a 18. század végétől több hónapos folyamaton kellett végig menniük. A másodrendű bábák munkába állását az 1873-ban megnyíló 6-10 hetes bába tanfolyamok tették lehetővé.

A 19. század végén Tauffer Vilmos a nemzetközi viszonylatban magasnak számító csecsemőhalandóság csökkentését tűzte ki célul (Novák,2019). A szülészeti ügyekért felelős kormánybiztosként a bábák szakmai működésének és elérhetőségének rendezését is kézbe vette: emelte a bábaképzés színvonalán és rendeletileg határozták meg hol telepedhetnek le a bábák. Létrejötték az egy-egy területet lefedő bábakörök, rögzített bábai fizetéssel. A boszorkányságban bábaság keveredésére adott válaszként az intézkedések között szerepelt a kuruzslók felderítése, eltiltása. A ma is működő védőnői hálózat megteremtése a perinatális életidő babáinak visszaszorítására is alkalmas volt, a modern orvosi ismeretek felváltották a közösségek hagyományában virágzó óvó-védő praktikákat. Az intézményi, felülről irányított folyamatok szép lassan elérték hatásukat: a bábaság intézménye egyre inkább betagozódott az orvasközpontú szemlélet, az otthon vagy a szülőotthon falai közül a szülés átkerült a kórház területére (Novák, 2019). Magyarországon az 1950-es évek végére a bábaság teljesen megszűnt (Székely,2018).

A bábaság újjászületése, feléléde az 1990-es évek Amerikájában kezdődött. A század nagyívű társadalmi változásaival (feminizmus, szexuális forradalom) összhangban a nők a

perinatális területen is egyre inkább meg tudták fogalmazni igényeiket. Erre válaszként jelent meg a nőközpontú szülészeti ellátás. A bábák ismét megjelentek a szülő nők segítőjeként, elsősorban az otthonszülés területén.

A bábaság kettős megítélése, a bába hagyományos szerepe a közösségen belül

A bába szociális helyzete visszatükrözi a Nagy Anyát idéző kettősséget. A különböző nyelvek "bába" szavát vizsgálva számos utalást találunk a bölcsességre (Krász,2003). A közösségnek igénye volt arra, hogy a fennmaradás szempontjából létfontosságú esemény segítőjeként funkcionáló bábát bölcsnek, a hétköznapiánál többnek lássa. Ez a pszichés igény a szolgáltatáshoz kapcsolódó kudarc, elégedetlenség kapcsán érthetően korbácsol fel erős indulatokat. Egyes szerzők kiemelik a bábák közösségen belüli megbecsült helyet, míg mások peremhelyzetükről írnak. Egyes vidékeken például a bába fia nem lehetett bizonyos céhek tagja (Forbes,1962). Hasonló félelmek képezték a bábák ellen felhozott boszorkány vádak alapját. (Pócs,1997) Elképzelhető, hogy a bába szociális helyzete tükrözte adott közösség halálhoz, szexualitáshoz való viszonyát. Ahol a tisztátalan női test mint edény félelmeket hívott, inkább került a bába perifériára, míg a virágzó életet és a halált egyaránt tisztelő társadalmak megbecsülték a bábai mesterséget.

A bábák deviáns életvitelét számos szerző kiemeli, például külön rendelet szabályozta a szülés alatti alkohol fogyasztását (Varga és Suhai,2010). A születés és halál körüli feladatok ellátása egyszerre hozott pénzkeresetet és állandó foglalkoztatottságot, ugyanakkor tisztas távolságot is kivívott a bábai feladatkör (Deáky,1999). Ez a különleges peremhelyzet megidézi a mesebeli boszorkány kunyhójának képét. A mesei kunyhók is a rengeteg közepén, a hétköznapi valóságtól elszigetelten állnak. Az özvegyek vagy a vénlányok számára a bábamesterség vállalása lehetővé tette a felemelkedést is, az iparosok körében a bábák jó partinak, keresetet biztosító feleségnek számítottak. A megesett lányok is gyakran ragadtak a bába mellett segítőként, mellettük kitanulták a szakma fortélyait, ezzel megalapozva saját megélhetésüket, visszakerülésüket a társadalomba. A bába belelátott a családok legszemélyesebb pillanataiba, féltett titkaik tudója lett. Ez is magyarázhatja a titok óvásának is szóló közösségi képet az elkülönülő bábai helyzetről.

Modern bábaság:a bábai (holisztikus) modell

A bábák fő feladata a figyelem és a szülés körüli óvó-védő praktikák biztosítása volt. Ugyanakkor Kisdi (2018, idézi Székely) felhívja a figyelmet arra, hogy téves értelmezés a bábai működés túlidealizálása, a szülő nő vélt vagy valós igényeinek kielégítése helyett a rítusok fenntartása valójában a közösség reprodukív sikerének biztosítását célozták. Ilyen formában a

vajúdás folyamatának és a vajúdásnak az irányítása éppúgy megjelenik benne, mint a medikalizált szemléletben. Ami miatt mégis kliensközpontúbbnak tekinthetjük a hagyományos bábai modellt az talán a baba női szerepének, identitásának és élményeinek köszönhető. A szülést nem tekintette betegségnek, a női szféra termékenységgel kapcsolatos misztériumát sajátélmény szinten is ismerte, így a szülészetben megjelenő szexualitás számára nem lehetett ijesztő. A szexualitással járó tisztátalanság a baba szociális megítélésében jelent meg. Számos rítus szolgálta a módosult tudatállapot kialakítását vagy fenntartását, ez a medikalizált szülészeti protokollról kevésbé mondható el. A vajúdot jellemzően számos döntési helyzet elé állítják, a kognitív folyamatokat helyezik előtérbe, amelyek alapvetően nem kedveznek a transzállapot kialakulásának, a szülés során megjelenő belső figyelem elmélyülésének. Szintén fontos különbség, hogy a kórházi környezetre jellemző személytelenség (Kitzinger,2008) a vajúdot akár születése óta ismerő baba esetében fel sem merülhet, a személyesség élménye sokat segíthetett a pozitív emocionális kapcsolat kialakításában.

A medikalizált szemlélet elhagyására épülő bábai modell, mint posztmodern holisztikus szemlélet nemcsak magában egyesíti a hagyományos bábáság jellemzőit, hanem meg is haladja azokat (Székely, 2018). A szülővé váló nők és férfiak tudatosabb fogyasztóként pontosabb képpel bírnak arról, hogy milyen ellátást szeretnének megtapasztalni gyermekük születése kapcsán. Megjelent az igény az aktív, kellemes szülésélmény megélése iránt, amiről a társadalmi változások miatt általában nincs követhető családi hagyomány, narratíva (Varga, Suhai) Ezen jellemzők köthetők a bábával kísért otthoni szülések ismételt megjelenéséhez. Az otthoni szülés a kórházi szülésektől eltérő élményanyagot és statisztikát eredményezett maguk a bábák számára is. A jelenséget értelmezve feltételezték, hogy a különbség valószínűleg az otthoni környezet ismerőségében, a beavatkozás-mentességben és a szabadabb, megnyugtató interperszonális kapcsolatokon lehet (Armstrong és Feldman,1995).

A bábai modell bölcsője

A 20. században megjelenő feminista nőmozgalmak és a szexuális forradalom egyaránt szerepet játszanak a bábáság és az otthoni szülés újraélesztésében (Varga és Suhai,2010). A nők egy része azonban félelmet érezhet az otthoni szülés iránt, hiszen amikor ez volt az egyetlen mód a szülés/születéshez, az anya és/vagy a gyermek gyakran életüket veszítették. (Armstrong és Feldman,1995) A fogantatás megtörténtét felismerő nő az előtte álló negyven hétre óhatatlanul úgy is gondolhatott, mint élete utolsó szakasza, a várandós nő szülésre készülve előkészítette saját halotti kelengyéjét is (Armstrong és Feldman,1995). Ezt az elképzelést színezi az a hazai tény, hogy a bábai működés intézményi keretek közé terelésével párhuzamosan a nők épp kórházba menni féltek, ha eljött a szülés ideje, mert a kórházi szülések eleinte a szegény, megesett nők körében volt jellemző, ők nem tudták megfizetni a bábát (Novák, 2019). Az orvosi tudás dacára körükben igen magas volt a halandóság és a morbiditási arány, ezért a biztonság képe alapvetően az otthon(szülés)hez kapcsolódott.

Magyarországon az otthoni szülést lehetővé tevő ombudsmani állásfoglalás 1998. februárjában lett kihirdetve (Novák, 2019), innen még több mint egy évtized telt el, mire az

otthonszülés szakmai szabályozását is megteremtették. Az otthonszülés elfogadtatásának hazai élharcosa Geréb Ágnes, akinek szakmai életútja sajnos a boszorkányüldözésekben felülreprezentált bábák sorsát ismétli. Egy komplikált otthonszülés folyamányaként 2010. októberében letartóztatták (Novák, 2019). Szülészorvosként sokat tett azért, hogy bábai működését elismerjék: milyen érdekes, hogy pont ellentétes a folyamat, amit egy évszázaddal korábban Hugonnai Vilma, az első magyar orvosnő járt be. Ő szülés körüli tevékenységét sokáig csak mint bába tudta végezni, és azért küzdött, hogy orvosi tudását is elismerjék (Novák, 2019). A szociális és kulturális folyamatok változása, és a medikalizált szemlélet autoriter gyakorlata mögött húzó félelem (Kitzinger,2008) rajzolódhat ki Trefort Ágoston, egykori kultuszminister gondolatának (“Ha a nőket a tudomány közelébe engedjük, még felforgatják a rendet!” idézi Novák, 2019,202.o.) lehetséges átformálásában is: “Ha a nőket a *szülés* közelébe engedjük, még felforgatják a rendet.”

A bábai modell általános jellemzői

A bábai modell a várandósságra és szülésre, mit egészséges élettani folyamatra tekint. Nőközpontú, a szülő nőt természetes szociális rendszere részeként elválaszthatatlannak tekinti az újszülöttről és a tágabb családtól (apától) (Varga és Suhai,2010). A szülésben egy nagyobb erő megnyilvánulását is látja, mely “flow”-szerűen önti el a szülő nőt (Armstrong és Feldman,1995). A szülésben egy spirituális dimenziót is sejt. A medikalizált szemlélettel szemben, ahol a szülés szexuális töltete tabunak számít, a folyamatot egy pszichoszexuális eseménynek tekinti (Kitzinger,2008). Hangsúlyozza a szülés vitathatatlan kapcsolatát a szexualitással és gyönyört nyújtó átlélésének lehetőségét is (Kitzinger,2008).

A bábai modell kiemeli az intuíció és a kreativitás szerepét a perinatális életidőben, amely alkalmassá teszi a nőt gyermeke kihordásában és világra hozásában (Varga és Suhai,2010). A teremtő aktus jellemzésére olyan metaforákat használ, mint a tánc, a folyó hömpölygése, egy gyümölcs születése, vagy messzi birodalomba való utazás. Ezek a képek gyakran megjelennek a perinatális mintázattal jellemezhető népmesékben is (Boldizsár, 2013)

Alapvető jellemzője a bábai modellnek, hogy a fájdalom természetét is másként látja mint a medikalizált szemlélet. A fájdalomra pozitív szuggesztióként tekint, mely egyre közelebb hozza a vágyott gyermeket. Számos perinatális szakember szót emel a “fájdalom” helyett a méhösszehúzóadás, kontrakció megnevezés mellett (Molnár, 2019/a).

A bábai segítő attitűd a kapcsolat megélése szempontjából

A bábai modellhez köthető segítő attitűd alapvető része a nő képességeinek elismerése, a szülés, mint természetes folyamatba vetett hit (Armstrong és Feldman, 1995;Lundgren és Berg,2007). A szülő nő kompetenciaérzetének kialakítása, a bizalmi kapcsolat fenntartása, a

szülés/születés ritmikus ismétlődések megtartása mellett, az egyediség és megismételhetetlenség meglátása minden egyes szüléskísérésben alapvető (Lundgren és Berg,2007). A bába figyelemmel kíséri, és nem vezeti a folyamatot. A korábbi bábák az óvó-védő rítusok megtartását végezték (Deáky,2019). A mai bábák leginkább a mitikus erőt is magával hozó bizalomteli kapcsolat kiépítésében és fenntartásában élhetik meg hídszerű, világokat összekötő szerepüket.

Lundgren és Berg (2007) szüléstörténetek másodlagos elemzését végezte el, mind a szülő nő, mind a bábai oldalt bevonva. A bábai és a szülő nő élménymegélése kapcsán egymással párba állítható, reciprok jellegzetességeket találtak, melyek a társas támogatás általános pozitív hatását finom szemcsézetté válóvá nagyítják a szülés körüli helyzetben. Ezek az egymásnak felelő komponensek a következők:

A bába és a szülő nő között kölcsönös a felelősség megosztása. A bába egyszerre támogatja a nőt, hogy megélhesse saját aktivitását, (Lundgren és Berg,2007), és segít, hogy átadhassa magát, annak a nagyobb erőnek, mely szülés közben ellátogat a nőkhöz (Armstrong és Feldman,1995). Fenntartja az érzékeny egyensúlyt, hogy a nő saját testében, magzatában és a folyamatban bízva haladjon előre, ugyanakkor képes legyen felismerni (nő és bába egyaránt), ha képességei határához ért (Lundgren és Berg,2007). Az idő, mint olyan nem, vagy mint csak szubjektív megélés számít. A hatékony segítség következő jellemzőit sorolja fel Simkin és Klaus (Kitzinger, 2008): nyugodt figyelem, elismerni a kimondás nehézségét, a kliens kontrollérzetének erősítése, ennek kifejezése, érzelmek felismerése, nő biztonságának fenntartása. A Lundgren és Berg (2007) által felsorolt komponensek és Simkinék (idézi Kitzinger, 2008) elég jó segítői magatartásában számos átfedést találunk, központi elem a nő és a segítő kompetenciáinak hangsúlyozása.

A kontroll átadása erős jellemzője a medikalizált szemléletnek, ahol a test és a szülés feletti irányítás teljesen az egészségügyi személyzet kezében van, a nő tárgyiasítása szinte elkerülhetetlen (Kitzinger,2008). Bödecs(2019) a modern kor szülészeti irányzatait bemutatva kiemeli, hogy hamis nosztalgiát sugall a holisztikus, humanista bábai szemléletnek való "drukkolás" a medikalizált szülészeti vonallal szemben. Szerinte, ha komplikáció lép fel, elkerülhetetlen, hogy a bába az orvosi tudásba helyezze a bizalmát. Ugyanakkor Lundgrenék (2007) tanulmányukban bemutatják a pozitív szülésélmény társas kapcsolati dimenziójának segítő és szülő nő között létrejövő fontos komponenseit magas kockázatú születek kapcsán is. Kiemelik, hogy a magas kockázatú várandósságok és születek alapvető élménye az elveszett hit, hiányzó bizalom a női testben és a szülés természetes folyamatában. A kapcsolati szinten is jelentkező bizalmatlanság erősen hátráltathatja a szülés lefolyását és a nőt, és olyan jelentésadáshoz vezethet, melyben a nő pszichés értelemben saját szülésélményén kívülre kerül. Az önátadás így az autoriter, technokrata szülésvezetés gyakorlatába olvad bele. Az így elvesztett bizalom erős hatással lehet a szülés kimenetelében fontos szerepet játszó pszichoszociális faktorok működésére. Vagyis a végső megoldásnak tűnő medikalizált segítség a rituálisan kódolt orvos-beteg viszony előtérbe helyezésével továbberősíti a nő bizalmatlanságát saját teste és a folyamat iránt, ezzel fenntartva a kompetenciavesztés és a teremtő jelenlét hiányának ördögi körét. A hierarchizált orvostársadalomban a bába (szülésznő) mint az orvos alárendelt asszisztense jelenik meg (Novák, 2019). Magas komplikációjú szülésnél is segítő lehet, ha a bába hinni tud a nőben, és ezt közvetíti felé, ezzel interperszonális szinten esélyt adva a folyamat természetes egyensúlyának helyrebillentéséhez. A bábai modell biztonságos kötődést idéző szociális modelljéből a medikalizált szemlélet is sokat tanulhat, az egészségügyi

személyzet kiegészésében is preventív szerepe lehet. Az archetípusok, az eredetmítoszok kialakulását szemlélve szembetűnő, hogy az első létező a nő (Antalfai,2014). A magyar folklórban és a népmesékben is megjelenik a Nagyboldogasszony alakján keresztül a következő alap gondolat “a nő az adott, a férfi a leendő” (Falvay, 2001:40, idézi Antalfai, 2011, 74 o.). A medikalizált szemlélet is felfedezheti ezt a mindannyiunk fogantatásában ott rejlő alapigazságot.

A bábaboszorkány: a baba és a boszorkány alakjának összefonódása a néphitben

A boszorkányság a néphitben, elképzelhető egy intézményként, mely adott közösség számára a paranormatív kríziseket magyarázó, és a közösségi konfliktusokat szabályozó szerepet töltött be (Pócs, 1997). A boszorkány létehez nem volt szükséges a boszorkány identitás megélése. A leghétköznapibb megjelenése a boszorkányság intézményének a “társadalmi” vagy “szomszédsági boszorkányság”, ekkor valamilyen norma megszegése, károkozás hozhatott bárkit gyanúba adott közösség csererendszerén belül (Pócs, 1997).

A bábák népi életben betöltött szerepe, működésmódja mágikus, vagy akként értelmezhető cselekedeteket is magában foglalt. Emiatt a baba megjelenhet a néphitben, mint “mágikus”, “varázsló” boszorkány (Pócs, 1997). A boszorkányperek fennmaradt adatait vizsgálva számos bábát vádoltak meg boszorkánysággal, ennek hátterében a szakmabeliek közti versengés, illetve a nem megfelelőnek gondolt szolgáltatás állhatott (Pócs, 2004).

Pócs (1997) szerint a boszorkányság Magyarországon komplex, archaikus időkig visszanyúló motívumokat olvasztott magába. Ez leginkább a boszorkány, mint természetfeletti lény alakjában jelenik meg (természetfeletti vagy éjszakai boszorkány), alakjuk az ember hétköznapi élete és a transzcendens között húzódó szakadékot töltötte ki.

A boszorkány kettős természetét a rontás-gyógyítás ellentéte adja (Pócs, 1997). Míg a rontás mögött a mora boszorkányok veszedelmes tevékenysége állt, a tündérboszorkányok pozitív vonásokkal is rendelkeznek. A gyógyítás maga is gyakran az átkozó rontás visszavonó tevékenységét jelenti, vagyis a rontás és a gyógyítás is kötődhet egyazon alakhoz. A moraboszorkányok gyakori jellemzője, hogy burokban születtek, a burok, mint a másik testük, rontást hozó, vándorló lélek részük, a “hasonmásuk” továbbélése. A szakmán belüli rivalizálás szintén kifejeződik a baba megvadásában, mint moraboszorkány. A mora boszorkányok, éjjeli asszonyok közös vonása a halottakkal való kapcsolattartás is (Pócs,1997).

Perinatális szempontból különösen érdekes az úgynevezett gyermekágyas démonok leírása. Ők azok akik, a státusszal nem rendelkező, tulajdonképpen ebből a szempontból a halottakkal egyenrangú frissen szült nők megrontását, “nyomását” végezték, de az ő rovásukra írható a csecsemő kicserélése, a “váltott gyermek” jelensége is. A “társadalmi boszorkány” definíció értelmében a jelenség mögött akár bábai műhibák, nem szerencsés szüléskísérések is megbújhattak. Pszichológiai szempontból a “váltott gyermek” közösség által hitelesített intézménye, a visszacserélésére fogatosított rituálék megóvták az alakuló anyai identitás törékenységében növekvő kompetenciaérzetet. A frissen szült nőnek nem azzal a teherrel kellett szembesülnie, hogy a gyermek őt utasítja el, valamit rosszul csinál. Az anya-gyermek kapcsolat

korai szenzitív időszakában a fenti jelenség időt és alkalmazkodást nyújthatott a ráhangolódáshoz.

A kettősség szembeötlő a tündérboszorkányok természetében is (Pócs,1997). A népmesékben is megjelenő bölcs anyók képét hívja a tündérboszorkányok “sorsasszony” megnevezése, és a sors istennőket idéző vonásaik. Képükben felsejlik az antik korok termékenység istennő képe, az életet és a halált egyszerre uralják, a teremtés mellett a pusztítás erői is bennük szunnyadnak. Ők az újszülött sorsának meghatározására képesek. Attribútumaik között gyakori a fonál, a fonás, az orsó. A varázsmesék banyái közelében gyakran jelennek meg ugyanezek a tárgyak, gyakran mint varázstárgyak (Johns,2010).

A modern kutatások igazolták, hogy a születést követő korai időszak zavartalansága képes hosszú távon hatni az anya gyermek páros kötődési mintázatára (Varga és Suhai,2010). Az oxitocinnal különösen átítatott (Varga,2011/b), születést/születést követő órák képesek bearanyozni, olajozottá tenni a gyermekágyas időszak összehangoltságát anya és gyermeke között. Belátható, hogy egy a háborítatlan kapcsolódást biztosító, az anyját is tápláló, a gyermekágyas időszak inkubáltságát a kezdetektől megtartó perinatális segítő tevékenysége sorsistennőket idéző módon szintén hozzátehet a gyermek sorsához.

A néphit boszorkány alakjának ellenfeleként, a rontás általános gyógyítójaként tűnik fel a tündérvarázsló, aki többnyire női mediátor, rituális kapcsolatok révén közvetít az égi tündérvilágok felé (Pócs,1997). Alakjában kidomborodik a mora-lények, tündérboszorkányok pozitív, teremtő aspektusa. A teremtés képei itt kapnak leginkább isteni színezetet, a keresztény hiedelemkörben Szűz Mária vonásai fedezhetők fel.

A fenti boszorkány leírások egyszerre idézik fel a bábai működés színhelyeit és eseményeit, és a mesék boszorkányok alakjait. A néphit különböző boszorkány elképzelései mellett egzakt adatként jelenik meg a boszorkányüldözési perek fennmaradt anyaga. Ez alapján is megállapítható, hogy a boszorkányság vádja leggyakrabban nőket érintett (Pócs, 2004), és köztük felülreprezentált volt a bábai foglalkozás. Ennek oka egyrészt, hogy a bábaság kizárólagosan női foglalkozás volt, illetve a bábák munkakörébe tartozik számos olyan tevékenység, amely mágikus eszközök, tudás birtoklását feltételezte. Itt érdemes megemlíteni, hogy a bábák feladatkörébe tartozott a magzatelhajtás és a fogamzásgátlás is. Ez a tudás egyszerre kapcsolta hozzájuk a veszélyes címkét, illetve kihangsúlyozta a szexualitással átítatott női létben megélt szabad mozgásukat. A boszorkány vádak összességében erősen megjelent a keresztény egyház nőgyűlölete, mely szerint a nő léha edénye a buja gyönyöröknek, a nők természetüknél fogva kaphatók a szexuális túlkapásokra. Könnyen belátható az is, hogy egy esetleges halvaszülés, csecsemőhalál megteremtette a légkört, hogy “rontóként” a bábát okolják, ezzel a feszültségcsökkentő mechanizmussal kimerítve a “szomszédsági boszorkányság” közösségi konfliktusokat elsimító jellemzőjét.

A baba működése pszichológiai aspektusból

A bábák a hagyományos gyakorlatban sokszor orvosolták a hozzájuk fordulók lelki bajait, mentális problémáit is, és a titoktartás fontossága is megjelent működésükben

(Deáky,1999). A bába és a szülő nő kapcsolata sok szempontból hasonlíthat az alapvető terápiás kapcsolatra, melyben a terapeuta anyai módon szervezi újjá a kliens mint gyermek élményeit (Székely, 2018). Ez korrekciót kínálhat a korai kapcsolati sérülésekre, lehetőségeit azok újraírására, olyan jellemzőkön és funkciókon keresztül, mint a ritmikusság, a biztonság, a tükrözés és az odafordulás (Székely, 2018). A személyiség újratemtésének lehetősége ott rejlik az elég jó szülésekben is (Ördögh,2016). Számos kutatás bizonyítja, hogy a szülés körüli társas támogatás pozitív hatása akkor érvényesül a legjobban, ha a társas támogatás folyamatos (Székely, 2018). A közös élménymegélés, a biztonság és az empátia megteremtése mind elősegíthetik az egység megtapasztalását. A közös kapcsolati térben fontos szerepe lesz mind a segítő, mind a szülő nő szintjén a testérzeteknek és a nonverbális csatornáknak, mint az érintés és a figyelem (Lundgren és Berg,2007).

A mesék Baba Jagaja több szerző értelmezésében is (Johns,2010; Propp,2006) vak, a hős felismerésében sokszor a szaglása segíti. Ez szépen tükrözi a perinatális átmeneti helyzet segítőjének ideális kliens felé fordulását, melyben a nonverbális csatornák is megjelennek a kommunikáció során. A szülésben kicsúcsosodó módosult tudatállapot regresszióval jár, a vajúdó egyszerre élhet meg kiszolgáltatottságot és mindent átható transzperszonális élményt (Székely,2018). Miközben saját belső útját járja, folyamatos szüksége van arra, hogy szükség esetén visszatérhessen az őt támogató segítőhöz. Ahogy az anyától eltávolodó gyermek, az exploráció és tankolás kettős dinamikájában, a szülő nő és a segítő kapcsolatát is ideális esetben a biztonságos kötődés jellemzői töltik fel. A winnicotti én-kapcsoltság élményében (Székely, 2018) a vajúdó egyedülálló hozzáférést kaphat korai élményeihez, az elég jó segítő megadhatja neki a nem-beavatkozó, biztonságot adó anya figuráját az átmeneti térben. A bábák mind a hagyományos, mind a modern szemléletben sztereotipikus, általános működésükön keresztül is képesek (voltak) a fenti feladatok ellátására.

A hagyomány bábái a közösség fontos tagjaként ismerték a vajúdó nőt, tapasztaltak voltak a szüléskísérésben, ez a vajúdó számára is tudott volt. Szociális szerepük nagyban előmozdította, hogy a háborítatlan szüléskísérésben, mint megfigyelők és mint a szüléshez kapcsolódó rítusok őrzői és fenntartói, betöltsék a folyamatos jelenlétet a kapcsolaton keresztül is biztosító empatikus segítő szerepét. A szülő nő és bába közötti kapcsolat alapvetően meghatározza a nő élethosszan át hatni képes szülésélményét (Lundgren és Berg,2007).

Wyre és Welles (Székely,2018) elképzelése alapján a terápiás folyamatban az anyai erotikus áttétel és anyai erotikus viszontáttétel keresztül egy nonverbális, testi, érzelmi és szellemi szinteket egyesítő komplex térben a kliens kifejezésre juttatja, sokszor primitív, romboló és szégyennel kísért aktusok során saját születési traumáját. Az újjászületés szimbolikáját megnyitó újraírás a —nemtől függetlenül — a terapeutában megszülető anyai hajlandóságon és a kliens erős regresszív testi állapotának elviselésén keresztül valósul meg. A szülés a terápiás folyamathoz hasonlóan, egy sűrített esemény formájában pendíti meg saját születésünk húrjait. Az anyát idéző gondoskodás, hajlandóság és a fájdalmat is hozó testi folyamatoknak való kitettség látványa mind megjelennek a bábai működésben. Az anyai erotikus áttétel és viszontáttétel folyamatában a kötődés közvetítő csatornái a korai anya-gyerek kapcsolat élményvilágát tükrözve a különböző testnedvek: méhlepény, a vér, vizelet, széklet, könny, nyál, anyatej (Székely,2018). A bábák mindig is rendelkeztek tudással az egyszerre tisztátalannak és szentnek tartott női testbe zárt nedvek titkairól. A testnedvekkel való munka munkakörük részét képezte (Forbes,1962; Deáky,2002). A szülés körüli helyzet és a terápiás kapcsolat egyaránt gyógyító, a saját magzati, születési élmények újraírását hozhatja magával. Az anyai öl, mell és

táplálás, avagy az anyai hajlandóság biztosítása az elég jó bábai és terapeuta működésben egyaránt felelhető.

A bába tapasztalt, idősebb nőként éppúgy hívhatja a jelen nem lévő valódi anya alakját, mint a mesék boszorkányai (Nagy Kalmár és Ördögh, 2019). A nők általában eredeti családjuktól távol, férjük családja körében adtak életet (első) gyermeküknek (Varga és Suhai). A szülőszobán a mesei boszorkány magával hozhatja a Stern által anyai engedélynek hívott élmény megszerzését, mely könnyíti az elengedés, a lányból anyává válás folyamatát (Nagy Kalmár és Ördögh, 2019).

Szociálpszichológiai szempontból a boszorkánysággal megvádolt bába a közösségek életében feszültségcsökkentő szereppel bírt (Pócs,1997). A reprodukív siker nehezítettsége esetén a bába projekciós felületként szolgálhatott, az egyén,(apa, anya) vagy akár a közösség is őt okolhatta, mint “rontó boszorkányt”.

A népmesék boszorkánya: a jaga alakja

A népmesék jellegzetes női alakja a boszorkány. Ha népmesei szereplőt említünk a sárkány mellett a legismertebb mesei ellenfél. A sárkány kapcsán felvetődik, hogy a vele való küzdelem a születést mintázza ősi mítoszokban (Renggli,2016). Emellett a sárkányt különleges kapcsolat fűzi össze a hösszel, **minta** születésétől fogva ismerné (Propp,2006). Az is elképzelhető, hogy ellenség helyett a történet végkifejlete felől közelítve a sárkány valójában mint a cselekmény katalizátora működik (Boldizsár,2010). Hasonló facilitátor szereppel jellemzi a bábai szakmát Székely (2018) a személyiségfejlődés és önmegismerés szintjén. Egyes szerzők felvetik, (Oleszkiewicz-Perlama,2015, Johns,2010) hogy az adományozó boszorkány alakjának ősi formája maga a kígyó, mely a történetek során a sárkány formáját öltötte. Eszerint a hőst felfalással fenyegető, legyőzendő sárkány figura és a beavató boszorkány alakja lényegileg egyek.

A boszorkányok többféle mesei megjelenése értelmezhető a Nagy Anya archetípusának (Neumann,2005) kettős megnyilvánulásán keresztül. A gyermekek életében saját elvetélt céljaikat megvalósító mostoha-, és egyéb, sokszor dajka szerepből kibontott boszorka alakok az anyaságban rejlő pusztítást, gyilkos indulatokat jelenítik meg (Antalfai,2014). A vérszerinti anya halála után sok hősnő életét keseríti meg a mostoha. Boldizsár (2010) szerint ezek a figurák valójában a valódi anyák árnyékfiguráját, a női sötét oldalt képviselik. A meseterápiás munka során a velük való szembenézés és megküzdés lehetővé teszi a negatív anyai minták felszínre hozását és korrekcióját. A boszorka alakja is kínálhat hasonló terápiás eredményeket (Nagy Kalmár és Ördögh, 2019). Véleményem szerint ebbe a típusba tartozik a mesében először dajkaként megjelenő, majd boszorkányos, ártó **tettek** megvalósító jellegzetes nőalak. Ő tipikusan a hős vagy a hősnőt gondozó, ringató alak, akiről a házasságkötés idején derül ki, hogy valójában sötét terveket sző, és sokszor szintén boszorkányságban jártas lányát házassítja ki, cseréli ki az igazi menyasszonnyal. Az eredeti hős életére tör, aki számos metamorfózison a regresszív, erős perinatális utalásokat tartalmazó alaktól (például hal), számos átalakuláson keresztül jut el a tündérvárászoló alakig, vagyis a transzperszonális szinten is megjelenő kiteljesedett személyiségig.

A gyermeket látszólag magához édesgető, valójában a gyermeki ént bekebelező, felfaló anya-gyerek kapcsolat korai zavarát is tükrözheti a gyermekfaló boszorkány típusa (Majoros, 2019). A természet istennő vonásokat mutató öreganyó, a vasorrú bába fenyegetés ellenére sokszor lát el jó tanáccsal, megjelenítve az anyaság tápláló, megtartó oldalát. Mesei működése valójában az elé kerülő hős lelki fejlettségének függvénye (Antalfai, 2014). Az erdei kunyhó információ átadó, adományozó boszorkája a természettel való kapcsolódásról tanít, a vele való szembenézés éppúgy elkerülhetetlenné teszi a természet törvényeinek elfogadását, mint végső soron a háborítatlan szülés élménye.

Dolgozatomban az adományozó (Propp, 2006) boszorkány alakjával, vagyis az orosz mesék alapján jagának nevezett figurával szeretnék behatóbban foglalkozni. Ez az öregasszonyként megjelenített mesei lény elképzelhetetlen az erdő, mint mesei helyszín nélkül, tulajdonképpen attól elválaszthatatlan (Propp, 2006). Propp (2006) a jaga másik jellemzőjeként kiemeli, hogy megjelenése és léte a mitikus korok beavatási szertartásait idézi. Ezek általában sötét sövény mögött, elkülönített térben zajlottak, szigorú szabályok határozzák meg, ki lehet jelen. A szülést is sok szerző jellemzi, mint beavatást, módosult tudatállapotot (Kalmár Nagy és Ördögh, Molnár, 2019). A régi időkben szintén erősen meghatározott volt, hogy a szülés milyen helyen, mely segítők bevonásával történhet meg (Molnár 2004).

A jaga számos tipikus vonásokkal rendelkezik. Maga a "jaga" szó is többletjelentést hordoz, gazdagabb az angol "witch" szónál (Johns, 2010). A **Joga**, mint szó eredetének vizsgálatok számos olyan jelző, jellemző bomlik ki, melyek erős archaikus utalásokat tartalmaznak, és a kétarcú boszorkány alakjában a szláv területek ellentéteket magában hordó, ősi termékenység istennői jelennek meg. Így jelenik meg a jaga, mint vihart hozó felhő. A varázsmesék keletkezése a megőrzött beavatási **rítusok** keresztül a vadászó-gyűjtögető időkig nyúlik vissza (Propp, 2006), ugyanakkor a földművelésre való átállást is hűen tükrözik (Oleszkiewitz-Perlama, 2015). Az esőt hozó felhő egyértelmű utalás a termékenységre, a mitikus emberkép a testet, mint **mint** a makrokozmosz analógiája képzelet el, a női méh termékenysége és a termés gazdagsága ugyanazon univerzális teremtő elvet hordozza (Dömötör, 1981).

Számos mese elemzése kirajzolja állandó vonásait és a hozzá tartozó eszközöket: orra hosszú, melle lóg, lába gyakran nem emberi, agyagból, vasból vagy akár aranyból formált. Az agyag női jellegét kiemeli Neumann (2005), az anyaméh edényjellegét tükrözik a nők által készített első kerámiák. A vas a titkos tudás, az arany a halhatatlanság, a lélek és a termékenység szimbóluma (Ördögh, 2016). Mozsárban utazik, háza állat lábakon forog, a beléptetés csak a bebocsátásra váró által elmondott varázsmondat révén lehetséges. A jaga teste gyakran kitölti az egész kunyhót, minden szegletet betöltve hever a kicsiny kunyhóban. Propp (2006) szerint ez a halállal való egyértelmű kapcsolatából adódik, a póz a koporsóba helyezett holttest képét hozza. Ugyanakkor perinatális aspektusból elképzelve a teret teljesen kitöltő testet, a magzat születés előtti helyzete is megjelenhet az anyaméhben (Oleszkiewitz-Perlama, 2015). A koporsóhoz hasonlóan itt is átalakulás megy végbe, akár csak a jaga kunyhójában, a beavatás helyszínén. A magzati és a halál utáni élet összekapcsolása a kunyhó alakjában még egyértelműbbnek tűnik annak a ténynek fényében, hogy a paleolitikum temetkezési szokásai szerint a holttestet magzatpózban helyezték a sírba. A jaga alakjában földanya vonásaihoz kötve egyszerre jelenik meg a **Lánya** Anya archetípusának jellegzetes kettőssége, a táplálás, megtartás és a fogságban tartás, vagyis formája egyszerre edény és koporsó (Antalfai, 2014).

Johns (2010) könyvében kétarcú anyaként ábrázolja a jagát, megidézve ezzel a termékenység istennők teremtő-pusztító alakját (Pócs,1997), vagy akár a jungi anya archetípus kettős természetét (Neumann,2005).

Ő az erdő, az állatok úrnője, így számos áthallást kínál a tündérboszorkák sorsistennő vonásaival, melyek az antik Diana, Artemisz kultuszok papnőire is utalnak (Pócs). Ez egyszerre sűríti magában az ősi közösségek totemállatait, azok uralását, és az archailus idők erdő úrnője képét. Eredetileg a jaga maga is állatalakban jelenhetett meg (Propp, 2006), mint medve, kecske, ennek csökevénye a megmaradt szövegekben az állatlábon forgó kunyhó, a boszorka állat segítői. Számos állat mesében a kecske, mint az elég jó szülőség, anyai kompetencia figurája jelenik meg (Boldizsár), jellegzetesen szép példa erre a “Csengettyűs lábú kecske” perzsa mese. Jaga haja, lógó melle madárszerű vonásokat is hordoz (Oleszkiewitz-Perlama,2015). A madár istennő jellegzetes figurája volt a prehisztórikus szláv időknek. A repülés, a madár alakban létező lelkek lehozatala földi síkra sok mesében jelenik meg, a mozzanat különösen alkalmassá teszi ezeket a történeteket a perinatális életidőben való használatra (Boldizsár, 2013).

Propp (2006) szerint a jaga mesei kódja az alvilággal, a halállal való egyértelmű kapcsolatot hozza, kunyhója a másvilág bejárata. A bába pszichés, transzperszonális értelemben vett kapuőr szerepét Székely (2018) is kiemeli. A halál ismerete elvont és közvetlen módon jellemzi a hagyományos bábai hivatást is (Bernád,2012; Deáky,1999).

A jaga szó kibontása a viharra, vihart hozó felhő értelmezést is magában rejti (Johns,2010). Az eredetmítoszokban és az archaikus teremtő istenek képében a víz fontos termékenységi szimbólum (Rank,2017). Az eső az agrártársadalmak számára valóban az életet hozta, a mesék magjait (Jankovics,1987) is ők hintették el az emberi archaikus tudatba (Boldizsár,2010). A viharfelhő magában hordozza a termékenység, földanya istennő jellegzetes kétarcúságát, a teremtést és a pusztítást. Alakjában a születés és a halál kéz a kézben jár (Molnár, idézi Varga és Suhai,2010). Johns (2010) szerint Baba Yaga maga a Földanya, és a patriarchális szemlélet megjelenése rakta rá eredeti szentségére a démoni jellegeket, vezetett végső soron az elboszorkányosodásához.

A jaga jellegzetes eszközei, varázstárgyai a fésű, kendő, törölköző, seprű. Mind köthetők a tisztuláshoz, megtisztításhoz, rendrakáshoz, emlynek a várandósság és a gyermekágyas során pszichés szempontból kiemelt jelentősége van (Ördögh, 2016). Mivel az anya eleinte osztozik csecsemőjével a saját pszichéjén, a jóhoz, tisztához való hozzáférés nagy jelentőséggel bír.

A mozsár és a mozsártörő mint utazási eszköz jelenik meg, Baba Yaga a mozsárban ülve a mozsar ütővel hajtja magát. Ha felidézzük a mozsárban a mozsártörő működését a nemi aktussal analóg működés jelenik meg, a fogantatás plasztikus képével ruházva fel a jaga mozgását (Oleszkiewitz-Perlama,2015).

Baba Yaga, a boszorkány alakja számos pszichológiai iskola elemzésében is visszaköszön. Meseképek kibontásakor a pszichológiai iskolák között érdemes megnézni a pszichoanalitikusan orientált szerzők nézeteit. Baba Yaga alakjának értelmezésekor érdekes gondolatokat kínálnak a pszichoanalitikusan orientált szerzők (Johns,2010; Neumann,2005; Antalfai,2014).

Jung a mesei bölcs anyó alakjában a női működések közül az anyai megtartó, tápláló működést látja (Antalfai,2014). A pszichés működések közül az intuíciót köti hozzá. Ebből bontja ki a bibliai ősanya Éva boszorkány lepelbe bújtatott alakját, aki ebben a formában mint a termékenység titkait tudó pogány istennők utóképe jelenik meg.

Róheim (idézi Johns,2010) elképzelése szerint Baba Yaga kunyhója női szimbólum. A forgó, fallikus motívumként értelmezhető állatlábbal együtt a heteroszexuális együttlétet, vagyis

az emberi fogantatást jelképezi. Ebben az elképzelésben az ősjelenetet látja, ami a gyermek szembesülése szülei nemzési, egyesülési aktusával. A beavatási szertartások visszatérő része az visszatérés a kezdetekhez (Boldizsár, 2010), a “regressus ad uterum”. Perinatális aspektusból vizsgálva ezt a motívumot, a latin “uterum” kifejezés etimológiáját nézve akár gondolhatunk az uterusra is, az is megjelenhet ebben, hogy a hős saját prenatális élményeit, fogantatását éli újra. Számos szerző utal mesei képek kapcsán az anyaméhbe való visszatérés örök vágyára (Rank, 2017; Renggli,2016). A kunyhó mint a születés, mesei újjászületés szimbolikus helye a sejtszinten (Göbel,2019) tárolt születéseményünk rétegeit is nyithatja. A kunyhó, mint a tudattalanban létező emlékanyag Grof (2008) COEX rendszer elképzelésébe is beilleszthető (Grof,2008).

A kunyhó lábához hasonlóan szintén fallikus elemnek tekinti Róheim a banya fogát, hosszú orrát, különleges anyagból (agyag, arany, vas) készült lábát (Johns,2010). Valóban a szülés, perinatális életidő erősen nőközpontú minőségében jelen vannak fallikus mintázatok is. Minden természetes szülés során eljön a pont, amikor a szülő nő határozottságának, koncentrációs képességének férfi minőségeket idézően kell működnie a folyamat tovább görgetéshez (Nagy Kalmár és Ördögh, 2019).

Hasonlóan fedezhetünk fel férfias keménységet, fallikus működést a szoptatásban (Molnár, 2019/b, szóbeli közlés). A megkeményedő mellbimbó, az anyag friss szaporításán, felgyülemlésén keresztül megkönnyebbülés egyszerre jellemzi a szoptató mellett és a férfi szexuális működését.

A kunyhó, mint a halál és a szülés/születés helyszíne

A jaga teste gyakran kitölti az egész kunyhót, minden szegletet betöltve hever a kicsiny kunyhóban. Mint említettem, Propp (2006) szerint ez a halállal való egyértelmű kapcsolatából adódik, a póz a koporsóba helyezett holttest képét hozza. Ugyanakkor perinatális aspektusból elképzelve a teret teljesen kitöltő testet, a magzat születés előtti helyzete is megjelenhet az anyaméhben, (Oleszkiewitz-Perlama,2015). A koporsóhoz hasonlóan itt is átalakulás megy végbe, akárcsak a jaga kunyhójában, a beavatás helyszínén. A magzati és a halál utáni élet összekapcsolása a kunyhó alakjában még egyértelműnek tűnik annak a ténynek fényében, hogy a paleolitikum temetkezési szokásai szerint a holttestet magzatpózban helyezték a sírba.

Meseelemzés

A “Tizenkét varjú” című mese varázsmese, hiszen csodás elemeket tartalmaz (A mese szövegét az 1. Számú melléklet tartalmazza) . A másállapot szintén varázsos, szokatlan élményt hoz egy nő életébe (Héjja-Nagy, 2019). A perinatális életidőben jól használható a történet, a madárrá változott fiúk metamorfózisa, megváltása a hősnő által, és az égi birodalmakba való repülés, onnan kincsekkel való visszatérés (Boldizsár, 2013) megjelenik a mesében. A Metamorphoses Meseterápiás módszer szigorú rendhez köti a mesék használatát a szakmai

munkában a meseterapeuta számára (Boldizsár, 2019). A módszert követve a történeti szint bemutatása után a mesei képek kibontásán át szeretném bemutatni a mese mintázatát, elsősorban a benne rejlő perinatális utalásokra fókuszálva. Külön figyelmet szentelek a témám szempontjából releváns kunyhó jelentenek, amikor a hősnő találkozik az adományozó, útbaigazító boszorkány alakjával.

Történeti szint: A szegénységben élő család bemutatásával indul a mese: anya, tizenkét fiú testvér és a lány. Az éhező fiúk anyjukat körbevéve ételt követlenk, az anya meggondolatlanul megátkozza őket, valamennyiüket varjúvá változtatja. A fiúk elrepülnek. Az anya gyászát látva a lány útnak indul, hogy megkeresse bátyjait. Útján sűrű erdőbe ér, ahol betér egy kunyhóba. A kunyhóban vén anyó fogadja, kérdése megválaszolása után étellel, nyoszolyával kínálja lányt, majd másnap útba igazítja, aranykörtét adományoz neki. A lány még két kunyhót jár meg, mindegyikben találkozik egy egyre öregebb anyóval, búcsúzóul aranygyümölcsöket kap. A harmadik anyó tudja hol tartózkodnak a bátyjai. A magas hegy tetejét csak szárnyalva érheti el a lány, vállát csodaírral keni be a banya, és szárnya nő. A hegy tetején üresen kongó palotára talál, amit kitakarít, eszik, megpihen. Itt találnak rá bátyjai, akik elmesélik, hogy törhető meg az átok: anyjuk saját vérével kell ruhát varrjon nekik. A lány hazatér, anyja vérével, teljes hallgatásban megvarrja az ingeket. A fiúk visszanyerik emberi alakjukat.

A kapcsolatra utaló mesei képek kibontása perinatális szempontból

A mese nem kronológia sorrendben, hanem mesei képeken keresztül halmozza egymásra a fogantatás, a várandósság és a szülés/születés egymásba fonódó testi, pszichés és spirituális történéseit. A transzgenerációs minták megtisztítása, a női psziché rendbetétele (Boldizsár, 2013), a fogantatás előtti és a születés utáni gyermekágyas időszak (Ördögh, 2016) egyaránt fontos feladata.

A mese kezdő mondata “az egyszer volt, hol nem volt”, “túlön túl, innen innen” formulája összezavarja a racionális tudatot (Boldizsár, 2010), a fókusz hirtelen váltásával, a külső-belső gyors változtatásával alkalmas lehet a szülés alatt is fellépő módosult tudatállapot mélyítésére (Molnár, 2019/a). A mesei szegénység soha nem fizikai síkon megjelenő nélkülözést jelent, azt mindig a belső világon belül kell értelmeznünk (Boldizsár, 2013). A férfi mintákban bővelkedő család, ahol a száraz kenyér is ritka eleség, a női archetípus elnyomott működését, és a férfi működés tudati túlsúlyát is jelölheti. Nincs használható tudás arról, hogyan kell gyereket etetni, megtartani, a gondoskodás nem megélhető, tanulható az otthoni minták során. A száraz kenyér negatív anyai mintákat jelez a mesében (Boldizsár, 2013), és keserves “megrágását” ígéri a kemény érzelmi viszony feldolgozásának. Azonban ha még ez a száraz kenyér is hiányzik, az még mélyebbre taszítja az anyai gondoskodást, a nemlét homályába, ami fekete, mint a varjú tolla. A száraz kenyér, a fiúk körének agressziója, és az anya verbális destruktív gesztusa perinatális veszteségek, vagy erős magzat iránti agresszió képét is megidézik.

Erős fizikai érzeteket kelthet kép, ahogy a 12 fiú szinte fenyegetően önmagából szorítja ki az anyát: “körülfogták az anyjukat, hogy lépni sem tudott a szobában.”

Ugyanakkor fontos tudást közvetíthet a várandósság mindent átalakító változtató jellegével kapcsolatban: úgy érezhetjük, mintha már önmagunkból is kiszorulnánk. Valóban, az új élet számára helyet kell teremtenünk magunkban. A mese bölcsessége ismeri a transzgenerációs minták kemény hatását az emberi pszichés dinamikára (Boldizsár,2016). Az átok és a károkozás a mesék jellegzetes indító motívuma, megbomlik az egyensúly és a történet a reziliens hős útján keresztül bemutatja ez hogyan szerezhető vissza (Boldizsár, 2010). Az átok boszorkány működését idézi, a negatív anya, a női sötét oldal gyakran mostohák képét ölti magára. A mesei mostoha minden esetben a nehézséget, konfliktust rejtő, és így feldolgozást, újraírást igénylő anyai mintákra utal (Boldizsár, 2008). A mesékben a jó anyák szinte láthatatlanok, mert a mese mindig arra reflektál, ami az ember életében nehézséget hozhat (Boldizsár, 2008). A mese címe általában kijelöli a hős alakját, a mese címe egyértelművé teszi, hogy az igazán fontos a tiznekét varjú lesz a történetben. A varjú a keselyűhöz hasonlóan halálmadár (Neumann, 2005). Az anya kívánsága, hogy magzatai állattá változzanak, hívja a még meg nem született gyermek, az embriólétbe ragadás állapotát. Ugyanakkor a szavak általi teremtés szintjén megfosztja őket az emberi létezés lehetőségétől. Ez az anya-magzat kötődés komoly nehézségeire utalhat, a magzat nem válik életképesé az anya fantáziájában, ami a második trimeszter lezárását jelenthetné (Molnár, 2019/a). A száraz kenyér az anyaméh terébe helyezve az IUGR képét idézi, a szorongás sorvasztja az alakuló anya-magzat kötődés fejlődését is (Molnár, 2019/a). A fiúk hirtelen kirepülése a résnyire nyitott ablakon, és mellette a “Huss!” szó, mintha nyomatékosítaná a tudattalanban gyűlő negatív érzések, **elfojtása** túlsordulását. Egy résnyi helyen képesek a legegyszerűbb pusztításra egy pillanat alatt. A mesékben jellegzetes kép, hogy a rossz, a sötét oldal egyetlen apró résben képes beférkőzni, ha nem vagyunk elég éberek (Boldizsár,2016).

Ebből a sanyarú női helyzetből kell elindulnia a lánynak bátyjai után. Szerencsére az anyai könnyek mutatják, hogy elkezdődött a veszteség feldolgozása, ami a lány számára utat nyit, hogy megküzdjön a diszfunkcionális anyai mintákkal és újraírja azokat. Ennek legnagyobb próbája maga a várandósság és a szülés. A lány három kunyhót jár meg, egyre áldottabb állapotba kerül. Az első kunyhóban köszöntésre adott válasza a bábának így kezdődik: köszönd, ebből lesz a szerencséd a második kunyhóban, az utolsó kunyhóban, az anyó már áldott szerencsének nevezi, hogy a lány alakjában felismeri női felmenői a természet sorsát. Egyre idősebb és tapasztaltabb nőkkel kerül közeli kapcsolatba, vagyis a Nagy Anya (Neumann,2005) működésének egy mélyebb rétegeibe lát rá. Az erdő közepén álló kunyhó a benn váró boszorkánnyal a beavatási helyszíneket idézi (Propp, 2006), s mint ilyen a beavató jellegű szülés képét is megidézi (Kalmár Nagy és Ördögh, 2019). A mesében a hármas tagolás jellegzetes, ugyanakkor perinatális szempontból is kiemelt jelentőségű. A várandósság három trimeszterre bomlik, mindegyik szakasznak megvannak a maga jellegzetességei mind az anya és magzat oldalán, mind testi, mind lelki értelemben (Molnár, 2019/a). Az egyes trimeszterekhez meghatározott lélektani témák köthetők: az első tizenkét hét fő témája a befogadás, a következő időszaké a megtartás, befogadás, az utolsó rész már a szülést hívja az elengedéssel (Molnár, 2019/a). A lány három házat jár végig, rituális ismétlődésben. A házak, jelenetek közötti hasonlóság az ismerősség és a ritmus érzését hívják, melyek jó, ha jelen vannak a szülésnél (Molnár, 2019/a; Lundgren és Berg 2007). A három házban ülő anyó egyre feltűnőbben ölti magára a Földanyát idéző sorsistennő vonásokat: a kemencénél ülnek, kendert fonnak, orsót pörgetnek orrukon (Johns,2010). Ezek a képek anyai archetípusokat mozgatnak, ugyanakkor

kétséget sem hagynak afelől, hogy a természet erejét megidéző Baba Jaga alakjával, az adományozó boszorkánnyal van dolgunk (Propp, 2006).

Dolgozatom szempontjából főként a házakban történő bába/boszorkány és a lány közötti kapcsolatot szeretném kibontani, Lundgren és Berg (2007) perinatális segítők és a szülő nők kapcsolatát elemző cikke, az abban megszületett interakciós komponensek felől közelítve. Lundberg (2007) a bábai modellhez hasonlóan kiemelten fontosnak tartja magas rizikójú szülés esetében is, hogy az anyát az interperszonális téren keresztül is biztonság vegye körül. Az anya jellegzetes igényeire a bába jellegzetes válaszokat ad, ezek kölcsönhatásban és átfedésben vannak egymással, és a bába számára ennek **megélésének** éppoly fontos, mint a szülő nő számára. Lundgren és Berg (2007) szüléstörténetek másodlagos elemzését végezte el, mind a szülő nő, mind a bábai oldalt bevonva. A bábai és a szülő nő élménymegélése kapcsán egymással párba állítható, reciprok jellegzetességeket találtak, melyek a társas támogatás általános pozitív hatását finom szemcsézettségűvé nagyítják a szülés körüli helyzetben. A tanulmányukban felsorolt kapcsolati komponenseken keresztül szeretném bemutatni a bábai támogató működés és a mesei adományozó boszorkány hasonlóságait. A komponensek és kifejtésük, a mesei párhuzamokkal lentebb található.

Önátadás és Elérhetőség (Surrender - Availability)

Önátadás, önfeladás a nő, és elérhetőség a bába oldalán. A nő átengedi magát, beleértve a testét is, a folyamatnak, átadja magát egy magasabb erőnek (Armstrong és Feldman,1995), mely paradox módon megajándékozhatja a kontroll, "Én csinálom" élményével (Lundgren és Berg,2007). Ez a kapcsolati komponens a nő oldalán hívja szülés beavató és transzcendentális, spirituális jellegét (Molnár,2004). Az önfeladás jellegzetessége, hogy egyszerre igényel aktív és passzív részvételt. Érezni, hogy a teremtés része vagyok, miközben magam is teremtek. A teremtés és **teremtés** kettősségét olvasztja magába. A bába elérhetősége a nő egyéni igényeire **eladott** támogató jelenlétén keresztül valósul meg. Ennek elemi része a gondoskodás és az az attitűd, hogy adott pillanatban (a szülés pillanatában) a nő az egyedüli fontos létező a számára ("you are the only one for me right now"). A hozzáférhetőség meg kell jelenjen a bába szubjektumán belül is, mint az aktuális érzéseihöz, lelki állapotához és szakmai tudásához való hozzáférés, beleértve az intuitív működést is.

Baba Jaga alakja maga az intuíció (Antalfai,2014), Jung az anyai gondoskodás Éva-jellegű intuitív működését látja benne. A boszorkány önmaga számára mindig hozzáférhető, lényegi magja azonos. A konyhó előtt a lánynak sosem kell várnia bebocsátásra, a boszorkány mintha kezdetektől őt várná. A tudását monitorozza, hiszen könnyen bevallja, hogy mi az amit nem tud (hol vannak a varjú testvérek), ez jelezhet egy önreflektív szakmai **működését**. Az egyszerre aktív és passzív részvétel szépen megjelenik az újtát járó s házba belépő lány alakjában, aki a konyhóban töltött idő nagy részét passzívnak is tekinthető evéssel és alvással tölti. A kenés motívuma szintén tartalmaz elfogadó elemeket., mely az alváshoz hasonlóan magában feltételezi az önfeladást. Az alváshoz is gondolhatunk úgy, mintha átadnánk magunkat egy nagyobb hatalomnak, ami egyszerre létezik bennünk és rajtunk kívül. A mesében az alvás egy más tudatállapotba való kerülést jelöl.

Bizalom és Bizalom kiépítése (Trust -Mediation of Trust)

A nőnek hinnie kell saját képességeiben, magában a szülésben, mint természetes folyamatban és az őt körülvevő segítőkben (Lundgren és Berg,2007). A folyamatban való hit és a benne való elmerülés egyet jelenthet a természetes szülés kódjának mobilizálásával (Bálint, 1991) A nő ilyenkor hiszi, hogy tud szülni, a magzat pedig tud megszületni. A segítő fő feladata így a kód mobilizálásának elindítása, aminek a várandósság során már számos tényező megágyaz. Hasonlóan a mesei hősök az újrászerveződés, újjászületés kódjait nyitják meg (Boldizsár, 2010), univerzális kapcsolt teremtve a varázsmesék alapmintázatai és a szülés/születés között.

A bábának szintén hinnie kell a nő képességeiben, és a folyamatban. A bizalommal telített kapcsolat növeli a nő önértékelését és biztonságot ad számára. Az erő minden nőben ott szunnyad és az ebben való hit megerősítése a baba fontos feladata (Armstrong és Feldman,1995).

A mesei öregasszony a sötét erdőben lakik. Képe általánosan félelmet hívhat, ugyanakkor a lány elé mer állni. A szülés alatt sem történik ez másként, oda állunk a természet elé (Ördög, 2016). A bizalmi kapcsolat hamar kialakul, amint a lány megválaszolja a varázsmondat formájában feltett kérdéseket. Szerencséje, áldott szerencséje, hogy öreganyjának szólította a boszorkányt. Ez a mesei motívum megfeleltethető a transzgenerációs és archetipusos női tudás felvállalásával és kibontásával, hozza az “Egy vagyok veled “ érzését. Az öreganyó a mesében nem adja jelét annak, hogy ne bízna a lányban, megadja a szükséges információkat a továbbhaladáshoz és az útjára bocsátja. A lány biztonságban érzi magát, máskülönben nehéz elképzelni, hogy az öregasszony főztjét elfogadná, megenné. Az alvás, mely a mesékben általában a tudatállapot változását szimbolizálja, mutatja , hogy a lány biztonságban érzi magát. A melatonin és az oxitocin szinergikus kapcsolata is kibontható a kunyhóban nyugovóra térő lány alakjából (Varga,2020). A sűrű sötét erdő gyakran mesei képe a stresszt magában foglaló krízishelyzeteknek. Ha a lány itt el tud aludni, azt nézhetjük úgyis, mint a nők körében evolúciósan kialakult “calm and connection” stresszválasz mesei megfogalmazását (Varga.,2011/b), melynek fő hormonja az oxitocin. Az oxitocin a reprodukív humán viselkedésben, és különösen a szülésben kitüntetett szerepet visz (Varga,2011/b).

A szülés alatti extatikus élmény mögött hormonális szinten rejlő oxitocin-fröccs nemcsak a szülő nőre, a hozzá pozitívan kapcsolódó segítőkre is hat (Székely,2018). Az ő oxitocin szintjük is megemelkedik, “függővé” vagyis a szülés körüli segítség iránt elkötelezett szakemberré téve őket. A szülés utáni oxitocinban gazdag időszak az anya-újszülött páros számára **korai** ráhangolódás és kapcsolódás különösen gazdag és értékes idejét, az aranyórát hozhatja el. A mesében szereplő arany gyümölcsök gyönyörű mesei képei lehetnek a baba és a szülő nő bizalommal bevont, értékes kapcsolatának. A lány a későbbiekben nem használja a varázseszközöket, ahogy az más történetekben gyakori, önmagukért vannak. A bizalomteli kapcsolat baba általi fenntartása, annak kifejezése, hogy hisz a nőben, pozitív szuggesztíókon, rítusokon keresztül is történhet A “szerencséd”, “áldott” szavak használata ide sorolható a mesei baba és a lány dialógusában. Az arany gyümölcsök jelképezhetik mágikus átvitel formájában a folyamat, a szerelem gyümölcsét, magát a magzatot, aki elvihető, birtokolható a lány számára. Ez is kifejezheti a hitet, hogy mind a gyerek, mind a nő túléli a szülés folyamatát. A lány érzelmi biztonságára és a kettejük kialakult bizalomteli kapcsolatára utalnak a lány búcsúszavai, melyben “megköszönte ... a nagy jóságát”, a második háznál “szívélyes jóindulatát”.

A bizalom jele lehet, hogy a lány egyáltalán meg tud nyílni, és felfedi a negatív anyai mintákkal terhelt transzgenerációs örökséget — mely saját születésében is megjelent és saját szülését is akadályozhatja — mikor varjú képében továszallt testvéreit keresi.

Részvétel és Kölcsönösség (Participation - Mutuality)

A nő bevonódik saját születésének élményébe, azt mint egy általa és vele történő folyamat éli meg. Ráhangolódik testi jelzéseire, ez a kontroll megélését **mélyítik** (Lundgren és Berg, 2007). A részvétel megteremtésének feltétele, hogy a nőt egyediségében kezeljék, folyamatosan informálják, meghallgassák, és a neki megfelelő módon kísérjék.

A kölcsönösség (Lundgren és Berg, 2007) arra az alapvető bábai készségre vonatkozik, hogy a baba a kommunikáció stílusán, a bizalom megteremtésén keresztül mintegy hidat épít a nő felé, aki így bizalommal tudja elfogadni a baba személyisége és tudása által kínáltakat. A folyamatos informálás, dialógus és a megosztott, kölcsönös felelősség alapvető.

Az elemzett meséből kilépve, a mesei hős általános jellemzéséhez, a meseterápia felhasználási módjához (Boldizsár, 2010) szeretném kötni a fent felsorolt két komponenst. A Metamorphoses Meseterápia nem ismer általános **helyzeteket** előhúzható meséket, a változás mindig a mese és a kliens közötti egyedi kapcsolódásban jön létre. A mesterapeuta ebben a **folyatban** csak felelősen, a mesék jellegzetességeit jobban ismerő kísérőként kaluzolhatja végig a klienst (Boldizsár, 2010). Az információ átadása konkrétan is megjelenik a mesében a lányt “útbaigazító”, és testvérei hollétét felfedő öregasszony képében.

Különbözőség és Egyediség támogatása (Differencess- Support uniqueness)

Az egyediség támogatása azt hangsúlyozza, hogy nincs a perinatális eseményeknek egy “arany útja”, minden várandósság és szülés a maga egyediségében kell haladjon és értelmeződjön. A baba feladata az egyes elképzelések túlhangsúlyozása helyett, a nő támogatása saját egyedi születésében. A nem megismételhetőség élményével, az önmagunkkal való találkozás előmozdítása lehet a bábai feladat ezen a téren. Nincsenek meghatározott normái a szülésnek, nincsenek elvárások, mindenkinek a saját születésének kibontásával kell találkoznia (Lundgren és Berg, 2007).

A “jó vacsora”, a “jó puha” így mind arra utalnak, hogy az öregasszony figyelembe veszi a lány egyedi igényeit. A meseterápiás munka a kliens és mese között létrejövő egyedi kapcsolódásra épül, ez nem lehet előre meghatározott, végtelen kombinációt rejt magában (Boldizsár, 2010). Az “akkor és ott” alapvető jelszava a mesékkal folytatott támogató munkának, mind a segítő, mind a szülő nő oldalán megnyitja az egyediség megélésének felszabadító és kontrollt adó lehetőségét.

Magány és Megerősítés (Loneliness- Confirmation)

A magány a várandósságnak és a szülésnek azon mozzanataira utal (Lundgren és Berg,2007), amikor a nő szembesül azzal az érzéssel, hogy az előtte álló feladat meghaladja az erejét. Egyszerre kell bejárnia egy belső utat és kapcsolódnia a környezetéhez, a magzatához. A bábai megerősítő jelenlét egyszerre jelent fizikai és mentális jelenléteket. A bába hisz abban, hogy a nő hozzáfér saját erőforrásaihoz, és tisztában vele, hogy ennek idői megjelenése teljesen szubjektív. A “valóságban lehorgonyzott kísérő” (Székely, 2018) egyszerre kínál biztos pontot és követi a vajúdot az általa megtett úton. Ennek része, hogy a bába megtalálja az érzékeny egyensúlyt a nő bátorítása és annak meglátása között, hogy mi az amire valóban képes (Székely, 2018). A magányt jelentő belső út valójában egy határhelyzetet teremt a szülés alatt (Lundgren és Berg,2007), ennek elemi része az elkerülhetetlen esemény, amely elől menekülni nem lehet (a gyermek születése), egyszerre hozhatja a szenvedés és az erő megtalálásának belső élményét (Lundgren és Berg,2007).

Baba Jaga a perinatális segítők számára is követendő és kiegészítő preventív funkcióval is bíró szakmai/szellemi praxist tesz elérhetővé. Aki tiszteli őt, a teremtő erőt, tiszteli a szülő nőt, és úgy igazítja útba, hogy az egyszerre mutassa a hagyomány réges rég járt és a szülő nő még-soha nem taposott egyedi útját (Boldizsár, 2010). A valóságban lehorgonyzott segítőt (“anchored companion”) analógiájára (Székely, 2018; Lundgren és Berg 2007), mivel mesei térben járunk, “hagyományban lehorgonyzott” segítőként jellemezhetnénk őt. Működését az “akkor és ott” hatja át, mint lehetőség mező (Boldizsár, 2010). Ez hasonlít Yalom (2017/b) jellegzetes **attitűdjére**, mely mindig az “itt és most” kontextusában éli meg a kliens-terapeuta kapcsolatot.

Minden varázsmesében eljön a pont, ahol a hős magára marad, a segítőt felé vezető út egy részét mindenképp egyedül kell bejárnia (Boldizsár, 2010). A lány reziliens módon habozás nélkül indul útnak, hogy testvéreit felkutassa. Az öregasszony jó tanáccsal, arany gyümölcsökkel, étellel és nyoszolyával látja el. A varázslényekben és varázseszközökben rejlő segítség, a személyiség erőközpontjában megtalálhatóhoz hasonlóan, a lány egyedi döntéshozatalának és felelősségvállalásának fényében lesznek elérhetőek, hordozhatóak.

Jelentésadás és Jelentésadás támogatása (Creation of Meaning- Support Meaningfulness)

A nők számára a perinatális életidő történései számos újirrási lehetőséget kínálnak addigi szelf-narratívájukhoz kapcsolódóan (Ördögh,2016). A jelentésadás szervesen hozzájárul az anyává válás folyamatában megnyilvánuló inter- és intraperszonális újjászerveződéshez. A fájdalom például megélhető az anyává válás próbájaként (Lundgren és Berg,2007). A bába feladata, hogy ezeket az egyéni jelentésadásokat támogassa, melynek fő kiindulása a szülés körüli események biológiai normaként való értelmezése, például a fájdalom vagy a szoptatás kontextusában.

Maga az egész mese a jelentésadást példázza, egy fontos női életesemény **meséi** képekben való bemutatásán keresztül. A modellfunkción vagy a közvetítő funkción keresztül (Peseschkian,1991) a mesék gazdag szimbólum mezőt kínálnak a saját szüléstörténet megragadására, és narratív mintát adnak az esemény teljes élettörténetbe való integrálásához.

A további mesei képek kibontása perinatális szempontból

“Köszönd, hogy öreganyádnak szólítottál, mert különben bekaptalak volna!” “Hát hol jársz itt, hol a madár sem jár?” A varázsmondatok a mesék jellegzetes formulái. Sokszor archaikus varázslatok, rítusok szövegét, szerkezetét őrzik (Boldizsár,2013). Tudat mozgató hatásukon keresztül szuggesztióként is működhetnek, különösen a megváltozott tudatállapottal járó perinatális életidőben. A szülőszoba módosult létezésében különösen **hatékonyak** lehetnek a jó időben megszólaltatott pozitív szuggesztiók, melyek a nőbe vetett hitet és bizalmat erősítik. Számos óvó-védő perinatális (Molnár, 2004) rítus az átvételi mágián keresztül, mint pozitív szuggesztió is értelmezhető.

Az öregasszony elismerése, mint rokon, az erre való felszólítás egyértelműsíti, hogy a lány Baba Jaga magyar változatával, a minden élő létezéséért felelős termékeny természettel találkozik. Az információt nem tudja egyből megszerezni, három kunyhót kell bejárnia, három anyóval találkozik. A hármas tagozódás a várandósság tipikus szakaszolása, a fizikai és pszichés történések három fő téma köré csoportosíthatók (Molnár, 2019/a). Ezek a befogadás, megtartás, elengedés alap mintáját követik. A házakba való betérés, megvendéglés és **útnak enged,** útbaigazítás szintén hívja ezt a beavatások szerkezetét is felidéző triászt. A hármas szám utalhat a várandósság alatti klasszikus interperszonális triászokra: az anya anyja, az anya és a magzat (Ördögh,2016), de a magzat-méhlepény-anya(i test) hármasa is eszünkbe juthat.

A lány sűrű erdön, kerek erdön, hegyen-völgyön átvezető útja, mely egy megmászhatatlannak tűnő sziklára való varázsos felrepüléssel zárul, a várandósság szülésben kicsúcsosodó pszichés fejlődésének külső és belső térképét (Boldizsár, 2019) egyaránt megrajzolja. A mesei térkép helyszínei önmagukban is utalnak a várandósság fiziológiai, testbe rejtett folyamataira. A sűrű erdő utalás, hogy az emberi élet fontos fordulópontjához értünk, a fogantatás felfedezésének ténye is hozhat ilyen élményt. A kerek erdő, a megtermékenyített petesejt megtapadását idézi a kerek, egyszerre uroborikus (Neumann, 2005) és megtartó edényt (Antalfai,2014) formázó anyaméhben. A hét hegyen s hét völgyön túl lakik a harmadik anyó, aki a teljes tudás birtokosa. A mélységeket és magasságokat magában rejtő (élet)út a várandósság testi lelki hullámszerűségét is feleleveníti (Molnár, 2019/a). A földrajzi mélységek és magasságok között feszülő dinamikus mozgás a vajúdas alatti méhösszehúzódások természetét, amplitúdóját is felfedik.

Az öregasszonnyal való azonosulás mesei képe a , a transzgenerációs anyai történettel való eggyé válás jelenik meg a banya elsőre fenyegetőnek, valójában mély igazságot rejtő mondatában: “Bekaptalak volna!”. Ez a mesei motívum megfeleltethető a transzgenerációs és archetipusos női tudás felvállalásával. Ha a lány nem ismerte volna el maga a közösséget, vagyis a szülés pillanatában nem lenne erről ismerete, Baba Jagának meg kellett volna ennie őt, hogy így válhasson eggyé a tudással. Az evés mindig eggyé válást is jelent, nemcsak anyagi szinten (Molnár,2019/b). Ugyanakkor nem mindegy, hogy az előttünk lévő eseményt mi magunk fogyasztjuk el, saját egyedi tempónkban (Lundgren és Berg,2007), vagy az elnyelettetés vár ránk. A medikalizált környezetben zajló szülések történeteiben gyakran jelenik meg a rendszer, mint az anyát bedaráló gép (Kitzinger,2008). Itt gyakran nem a szülő nő saját döntése, hogy nem

fogadja el Baba Jaga ajánlatát, a protokoll, a nő tárgyiasítása nem engedi közel a nőt a természet kunyhójához, az “elég jó” szülés beavató élményéhez (Ördögh, 2016). Természetesen a nőre való odafigyelés, az egyediség és a jelentésadás támogatása, a bizalmi kapcsolat (Lundgren és Berg,2007) kórházi körülmények között is bejárhatóvá, megismerhetővé teszik Baba Jaga kunyhóját.

Az orális fogamzást szintén megidézi ez az archaikus kép. A gyermeki oldalon megjelenő orálszadisztikus (Siebenthall,1996) fantáziák is tetten érhetők ebben. A várandósság elején fennálló orális regresszió (Molnár, 2019) is megjelenik a “bekaplak” igéjében, az etetés, evés visszatérő motívumához hasonlóan.

A “Hol jársz itt ahol a madár se jár?” egyértelműen rámutat a helyre, ahol valójában játszódnak az események, tūpontosan adja meg a kunyhó lokációját. Ez a hely nem lehet máshol, csak az emberi psziché belső térképén (Boldizsár, 2010). A várandósság alatt a befelé fókuszáló figyelem folyamatosan erősödik (Héjja-Nagy,2019) a hasi élmények , majd a magzatmozgások észlelése mind segítenek ebben (Suhai-Hodász,2000)

Este:A lány köszönése egyértelművé teszi, hogy este érkezik meg a beavatás helyszínére, a kunyhóba. Az este sötétsége a női sötét oldalt idézi, a tudattalant, álmodni is ilyenkor szoktunk. A hold változékony formájával maga a transzformatív Nagy Anya égi képe. Az éjszakák nappalok egymásba fonódása uroborikus jelleggel bír (Neumann,2005). A születés valójában mindig a legnagyobb sötéttel kezdődik, ezt tükrözi a tény is, hogy a nap kezdetét, születését éjfélről számítjuk (Antalfai,2014)

Népi és tudományos megfigyelés (Varga,2020) , hogy a szülések gyakran este indulnak meg, partogram (Kitzinger,2008) helyett a szülési görbét a régi időkben a nap járása rajzolta fel. Szuggesztív gondolat volt, hogy mire újra feljön a nap, a gyermek is anyja karjában lesz. A sötétben beindult a melatonin termelődése, ami az elalvás folyamatát segíti. A melatonin, és a méhösszehúzóadások beindításában fontos szerepet játszó oxitocin egymást erősítve fejtik ki hatásukat a szülés/születés idején is. A centrális oxitocin szülés alatti pozitív pszichoemotív hatásai egyre szélesebb körben ismertek (Varga,2011/b).

A mesében a kenés, mint a lányt a lehetetlennek tűnő feladat, a hegy megmászása kapcsán jelenik meg. A szakirodalomban “transition”-ként is nevezett átmenet a vajúdás végét, a kitolás kezdetét jelzi (Székely, 2018). A nők ilyenkor gyakran érzik, hogy feladják, remegnek, nyugtalanság, félelem önti el őket (Héjja-Nagy, 2019). A magasba nyúló hegy előtt álló, magát repülésre képtelennek tudó lány hasonló érzéseket élhet meg a mesében. A szülés alatt valóban sokszor eljön a pillanat, amikor a szülő nő azt érzi, ereje határához ért (Boldizsár, 2013). A pozitív testi érintés, a masszírozás ilyenkor csodákra képes. A bábák rendszeresen alkalmaztak különböző gyógynövények használatával masszírozást, kenést. Ez segített a magzat “útbaigazításában”, az anyát ellazította, a pozitív személyközi térben kapott érintés centrális oxitocin felszabadító hatással bír (Varga). Az izmok lazasága, nem feszülése segíthet a félelem, fájdalom csökkentésében is (Molnár, 2019)

Az alvás, etetés mindegyik kunyhóban megjelenik. Ez egyrészt jelentheti a bizalmi kapcsolat kiépítését és fenntartását, melyben a nő önmaga lehet és önmagaként hozhatja világra gyermekét. Az alvás a mesékben mindig egy más tudatállapotba kerülést jelöl (Boldizsár, 2010). A szülés alatt is egy jellegzetes módosult tudatállapot jelentkezik (Héjja-Nagy,2019), ez benne lehet a mesei alvás folyamatában, amelyhez az öregasszony, a baba ágyaz meg. A melatonin és

az oxitocin szinergizmusa szintén megbújik a képben. Az evés, az étel elfogadása, majd a búcsúnál annak megköszönése a lány által, jelzi a bába által felkínált tudás elfogadását, a pozitív szülés élményben betöltött szerepének elismerését.

Arany Gyümölcsök: A gyümölcs maga hordozza a Nagy Anya tartalmazó jellegét, különösen ha sok magja van (Neumann,2005). A mesei gyümölcsök aranyból vannak, vagyis értékes, “elég jól” tartalmazó kapcsolatot jelölnek az adományozó boszorkány és a hős nő, a bába és a szülő nő között a beavató szülés szakrális tereként értelmezhető kunyhóban (Ördögh,2016). Az arany sok kultúrában a termékenység, a halhatatlanság szimbóluma (Pál és Újvári, idézi Ördögh, 2016). A gyümölcsök varázstárgyak, azonban a lány a mese történetében nem használja őket (mint más történetekben a varázstárgyakat). Önmagukért vannak, mintha a cél, a mágikus tett a tárgyak elfogadásán, birtoklásán keresztül valósulna meg. Mivel a lány mindhárom alkalommal páros gyümölcsöket vihet magával, az aranygyümölcs maga utalhat a szakrális térben történő termékenységi varázslatra, magzat és anya (újja)születésére. A gyümölcs elfogadása és megtartása jelképezheti a magzat mint a szerelem gyümölcsének (Armstrong és Feldman,1995) befogadását, vagyis magát a fogantatást, és a várandósság alatti fő pszichés témákat (Molnár, 2019). Arany színük és páros számuk pozitív szuggesziók, előrevetítik, hogy mind az anya, mind a gyermek túléljük a szülést. Az arany halhatatlansága (Pál és Újvári, idézi Ördögh, 2016) abba az élménybe hív, hogy az egyéni élményektől függetlenül az élet-halál-élet körforgása **minden** egyes szülés/születésben az örökkévalóság ismétlődik.

A körte alakja utalás lehet a várandósság alatti testi változásokra melyek a női idomokat még jobban kiemelik a testre rakódó zsír felhalmozódás miatt (Suhai-Hodász,2000). A körte alak mágikus átvidel formájában óvó-védő szuggesztív kép is lehet, a széles csipőt, a tág kaput hívja,melyen át a magzat könnyebben világra jön. Az alma, aranyalma a magzat mindenkor tökéletességét idézi meg. A csonthéjas dió, mint utolsó ajándék jelzi a gyermek megszületésének közeli idejét. A kitolás alatt nagyon fontos, hogy az anyai csontos részek, a medence mozdulni, tágulni tudjon utat engedve a magzatnak (Varga és Suhai,2010). A magzat koponyájának áthaladása a medence nyíláson a szülés kritikus pillanata lehet. Anyai és közösségi félelmek tárgyát képezheti a keménynek gondolt magzati koponya. A kicsi dió képe, mint a magzat feje, a könnyű megszületés, a szülőcsatornán való gördülékeny áthaladás vizualizálásában segíthet. A fiatal, még csonthéjasodás előtt álló zöld dió pedig egyenesen biológiai szinten reflektál a még nem teljesen csontosodott, a varratok mentén elmozdulni képes magzati, újszülött koponyára (Varga és Suhai,1995).

A “body love print”-nek (Székely, 2018) nevezett **eseti** lenyomat születésünk alapvető nonverbális szinten tárolt élménye, mely az anyai erotikus áttétel-és viszontáttételen (Wyer és Swelles, idézi Székely, 2018) keresztül aktiválódhat és újra íródhat a segítő részéről anyai hajlandóságot felkínáló gyógyító folyamatban. A Lundgren és Berg (2007) által felvázolt jellemzők valójában értelmezhetők a segítő nemétől függetlenül az anyai öl, mell és kar, táplálás és megtartás felajánlásaként (Székely, 2018). Az arany gyümölcsök így értelmezhetők a body love print mesei képeként. Az arany gyümölcsök kettőségében ott rejlik az anya-gyermek páros, a szülő nő és a bába segítő kettőse, és a saját születés és saját szülés egymásba olvadó tükröződései. A párosság a magzat és tápláló “ikertestvére”, **a szintén** a szülésben a anyaméhet elhagyó méhlepényre is utalhat.

A szülés/születés élménye a megfelelő attitűddel, önreflexióval és képességekkel rendelkező perinatális segítő formájában a szülést igazi transzformatív **eseményei** teheti a

személyiségfejlődés szempontjából, megnyitva ezzel a szülés, mint beavatás kapuját (Nagy Kalmár és Ördögh, 2019), ahol a bába a mindenkori kapuőr (Székely, 2018). A lány szárnyaival könnyen felsuhan a hegy tetejére. A kenés által kinőtt szárnyak a bába komplex szakmai működésében létrejövő bizalom szülő nőben megjelenő tükörképe, mely szárnyakat ad, és megemeli a nőt, a beavató jellegű szülésélményen át egészen a transzperszonális élményekig. A világ, ahol a mesei szereplők átmenetileg madáralakban élnek a vagina jelképének tekinthető (Jankovics, 1987), a testi réteg, a zsigeri szint is megjelenik a történetben. A lány a hegy tetején lakatlan palotát talál, melyben nincs egy teremtet lélek sem, az eszközök azonban, melyekkel tiszta hely teremtett az élet számára gazdagon rendelkezésre állnak. Az üres palota gazdagsága az anyai mintákkal való szembesülés, azok újraírása, a Nagy Anya, mint archetípusokkal való találkozás nyomán felszabaduló pszichés energiákra, erőforrásokra is utalhat. A takarítás mind a várandósság mind gyermekágy idején fontos szimbóluma a formálódó anyai identitás pszichés tisztán tartásának (Ördögh, 2016). A palota üressége figyelmeztetés is, bármennyire gazdag a (transzgenerációs) palotánk, az élet megteremtése alapos, én-seprő (Ördögh, 2016) működéssel, minden nő saját felelőssége. A vagina analógiát használva az égi átjáróra (Jankovics, 1987), a palota a gyermek fogadására kész tiszta anyaméh. A hosszas takarítás a méhet “kipucoló” menstruáció is lehet, mely a női transzformatív, vérmisztérium részeként (Neumann, 2005) a biológiai funkciók mellett pszichés aspektust is hordoz magában.

A vérrel való varrás a női termékenység fiziológiai folyamatai mellett archetipikus tartalmakat is magában foglal. A petesejt beágyazódásakor a vér közvetlenül táplálja a megtermékenyített petesejtet, a méhlepény kialakulása után ezen keresztül történik az anyai táplálás (Papp, 1999). Az anyai vér tápanyagot és oxigént visz a magzathoz, és elszállítja a salakanyagokat. A vér útja kommunikációs csatornát (Andrej, 2019) is jelent anya és magzata között, a magzat így fontos információkhoz jut az őt körülvevő külső-belső világról, az anya érzelmi állapotáról. Ez mintegy felkészíti őt a környezetre, ahova megérkezik.

A vérmisztériumok fontosságát emeli ki a női életútban Neumann (2005). A transzformációhoz köthető misztérium a mese csodás eleme, ugyanakkor a biológiai valóság is benne rejlik: az anya saját vérével formálja emberivé madárfióka-szerű magzatot. A vérmisztériumok közül az első a menstruáció, ennek első megélése a női lét átalakító képessége feletti ünnep kéne legyen, a régi korokban jóval jelentősebb esemény volt, mint a fiúk első ejakulációja (Neumann, 2005) A várandósság a második vérhez köthető átalakulás, mely a transzformatív jelleg mellett az elemi funkciót is magában hordja (Neumann, 2005), pontosan ezt hozza a vászon, az élet szövetét varró nő: egyszerre tartja és alakítja át az anyagot finommotorikai szinten is. A harmadik átalakulás a szintén hívja a “Bekaplak” mesei ige mintázatát: a vér a gyermekszülés után tejjé alakul, az archaikus élelem átalakító misztériumokat hívja (Neumann, 2005) A vérrel való varrás egybeölti, integrálja a múlt a jelen és a jövő szövetét: az első menstruáció testi és pszichés emlékei éppúgy ellen vannak a szülés/születésben, ahogy a vérhez köthető átalakulás előkészíti a gyermek táplálását az anyatej révén. A csendben zajló varrásban felfedezhetjük a várandósság során egyre mélyülő belső figyelem megjelenését (Héjja-Nagy, 2019). Az öltések egymásba fonódó, lassú finommotorikája a folyamatosan, belső csendben zajló gazdagodást jelentheti, ahogy a növekedés révén két sejtből egy önálló érett csecsemő lesz. Ha elindulunk a termékenység női útján, a vér révén hozzánk kötődő valamennyi nő (rokonunk) anyai bűneivel szembe kell nézzünk, és ebből az anyagból kell létrehozzuk saját anyaságunk szövetét. E folyamatban a személyiség újjászületését is magával hozhatja a beavatás-jellegű elég jó szülésélmény, melynek hosszútávú hatásai vitathatatlanok. A

mese kiemelt része a beavatások szerkezetét idéző (Propp,2006) találkozás az anyóval, aki megfelelő pszichés felkészülés esetén a Nagy Anya jóságos arcát (Neumann,2005) mutatja felénk.

A kunyhóban örökkön létező anyó és a hős nő kapcsolata a mesében rejlő képek kibontásán keresztül megmutatja a baba és a szülő nő között kialakuló bizalmi kapcsolat alkotóelemeit (Lundgren és Berg, 2007). A Lundgrenék (2007) modelljében felvázolt komponensek felismerhetők a mese jeleneteiben. A hasonlóság a mese és a bábai modell támogató szüléskísérő attitűdje között felveti a biológiai normaként megjelenő természetes szüléskísérés archaikus kódjának létezését. A mesékben rejlő tudás a nők fontos életfordulóknál történő kapcsolódásáról, a mai kor anyái és perinatális szakemberi számára is értékes tapasztalatot adhatnak. A szakember a kód mobilizálásával (Bálint,1991) könnyebben elmerülhet a “flow-szerű” (Székely, 2018) átmeneti térben, melyben a szülő nő támogatása, a kettejük közötti, mindkét fél számára aranygyümölcsöket tartogató, szárnyakat adó kapcsolat megszülethet. A várandós, szülő nő számára a mesei Baba Jaga képet adhat az ideális szülés kísérés körüli segítő “elég jó” működéséről, segíthet a vele kapcsolatos elvárások megfogalmazásában, egyáltalán a “neki elrendelt” baba megtalálásában. A Metamorphoses Meseterápiában a mese, mint komplex erőter jelenik meg, (Boldizsár, 2010) amelyben a kliens funkcionálisan minden szereplőben magára ismerhet. A “belső baba” felfedezése egyszerre nyit kaput az archaikus tudat felé (Boldizsár,2010), és juttathatja el a nőt az épp jó pillanatban, rejtett erősségei felé. A mindenki öreganyjaként számon tartott belső boszorka megtalálása kibontja a szárnyakat, és a szülő nő egy olyan belső utat tesz meg, ahonnan már megszületett gyermekével tér vissza.

Összegzés

A magyar népmesékben szereplő baba, boszorkány alakokkal kapcsolatos összegző anyagok hiányáról ír Krász (2003). Munkámmal erre a felhívásra is szeretnék reflektálni. A bábái modellt egy választott népmese kapcsán próbáltam bemutatni, mint a mesékben rejlő ősi bölcsesség (Boldizsár,2010, Antalfai,2014) reflektálása a természetes szüléskísérés egyszerre egyedi, mégis a hagyományban gyökerező módjára. A “hagyományban lehorgonyzott” Baba Jaga követendő minta lehet a szülő nő számára éppúgy, mint a perinatális szakemberek előtt. Ahogy a természet alapképlete a nő, az androgenizáció hormonális folyamata előtt minden magzat nőnek indul (Cole,2001), az archaikus tudat és ősképekkel teli tudattalan is a biológia **valóságra** rezonál. “A nő az adott, a férfi a leendő” (Bachofen, 1987, idézi Antalfai,2014,74.o.). A modern szülészeti kultúra is tanulhat ettől a szemlélettől.

Dolgozatom célja szerint Bálint (1991) természetes szülés kódjához hasonlóan szerettem volna mesei képekbe rejtve felmutatni, hogy a szüléskísérésnek is létezhet, egy, a biológiai normákat támogató modellje. A régi tudást és hagyományt edényként magukba záró népmesék “titkai” a perinatális életidővel, a segítő, “elég jó” szüléskíséréssel kapcsolatban értő ráhangolódással nyithatóvá válnak, és meglepő hasonlóságot mutatnak a modern kutatások

pozitív szülésélményt előmozdító kapcsolati komponenseinek természetével (Lundgren és Berg,2007).

Másik célom kifejtése csak korlátozottan jelenik meg írásomban, ugyanakkor fontos üzenet lehet a társszakmák, a pszichológia egésze felé: a perinatális történések, élmények hosszútávon hatnak a személyiség működésére (Grof, 2008, Göbel,2019), a magzati és szülés körüli események bábai figyelmet igényelnek. A baba hagyományos alakja szép analógiáját adja annak, mi mozdíthatná elő, hogy önmagunkat és az Anyatermészetet ne faljuk fel, hanem táplálóvá tegyük(Tutsek,2020), a biztonságos kötődés mintázatát lekövetve. Az egzisztenciális pszichoterápia (Yalom,2017/a) alapigazsága elhozza a “Nappal való szembesülés” (Yalom,2018) a halál elkerülhetetlenségét, és ennek hatását mindennapi működésünkre, lelki dinamikánkra. A baba, mint a Nagy Anya, a termékeny természet archetipikus,mesei képe (Antalfai, 2014) a “Holddal való szembesülést” kínálja: a perinatális életidő fontosságának elismerését és e tudás beemelését a tudományos diskurzusba és a terápiás **gyakorlatban** egyaránt. A mesékben a szél öreganyja (Boldizsár,2010) sokat tud, ha nem épp mindent az égi testek,a természeti képződmények működéséről: ő maga a természet (Ördögh,2016). A mesei és a hagyományos baba alakja a perinatális pszichológia és az egzisztenciális pszichoterápia közös jelképe lehet.

Dolgozatom nem titkolt célja volt, hogy a felnőtt olvasó, akár a szakma figyelmét a népmesék használatában rejlő kincsek felé **fordítom**.A mesékhez való gyümölcsöző kapcsolódás bearanyozhatja életünket: a **felsiemrt** igazságok valóban idézik az arany halhatatlanságát (Újvári és Pál, idézi Ördögh,2016) és a lélek birodalmába kalauzolnak minket. A mesék használata ugyanakkor nagyon “környezettudatos”: az élőszóban hallott mese bárhova elvihető, a raktárhatáson keresztül (Peseschkian,1991) a kellő pillanatban ad erőt, és a modellfunkció révén nehéz helyzetekben is segítségünkre lehet. A belső képek megteremtése alternatív pszichés teret vonhat a vajúdo nő köré, a mesei baba működését önmagában is felfedezheti (Boldizsár, 2010). A mesei adományozó boszorkány a perinatális szakemberek számára is követendő szellemi és szakmai praxist kínálhat. A képzeleti tevékenység használhatósága a gyermekágyas időszak szorongásainak csökkentésében is segíthet (Varga. és Ördögh 2020).

Ha ember születik, mese születik, saját élettörténetünk a fogantatással kezdődik és sorsfonalunk a halálig vezet. Amíg mese születik, mondódik az emberi közösségekben, van remény arra, hogy mi magunk is újjászülessünk.

Irodalom

Andrek. A. (2015). Az apává válás pszichológiája Itt: Pápay N. és Rigó. A. (szerk.) *Reproduktív egészségpszichológia*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Andrek A. (2019). Az interaktivitás kezdete: kommunikáció és kapcsolat a magzattal. Itt: *Andrek A., Molnár J.E.(szerk.) (szerk.). A szülés és születés minősége a perinatális tudományok megközelítésében, Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest,92-102*

Antalfai, M.(2014).: *A női lélek útja mondákban és mesékben*, Wesley János Kiadó,Budapest

Armstrong P., Feldman S.(1995). *A születés művészete -Szülés bölcsen, a természet rendje szerint, a tudomány támogatásával, 2. Kiadás, Alternatal Alapítvány, Budapest*

Bálint S. (1991). A természetes szülés hipotézise. *Lege Artis Medicinae*, 1(3), 174-179.

Bernád I.(2012). *Isteni folyamat - Gyermekáldás, bábaság a magyar néphagyományban*, Marosvásárhely

Boldizsár , I.(2019). *A királyné, aki madárnak képzelte magát - Meseterápiás csoporttörténetek*, Jelenkor, Budapest

Boldizsár I.(2015) szóbeli közlés, *Metamorphoses Meseterápiás Módszer Semmelweis Egyetem által akkreditált és a Metamorphoses Meseterápiás Egyesület által szervezett 120 órás tanfolyam*, Budapest

Boldizsár I.(2013). *Mesekalauz útonlévőknek - Életfordulók meséi*,Magvető Budapest

Boldizsár, I.(2008). *Mesék Anyákról*, Magvető , Budapest

Boldizsár, I.(2016). *Életválságok meséi - Mesekalauz útkeresőknek*, Magvető Budapest

Boldizsár, I.(2017).*Mesék a felnőtté válásról*,Jelenkor,Budapest

Boldizsár,I. (2010). *Meseterápia - Mesék a gyógyításban és a mindennapokban*, Magvető, Budapest

Bödecs P.(2019) A szülés technokrata, humanisztikus és holisztikus szemlélete Itt: *Andrek A., Molnár J.E.(szerk.) (szerk.). A szülés és születés minősége a perinatális tudományok megközelítésében, Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest,215-220*

Cole M, Cole S.R.(2001) *Fejlődéslélektan*, Osiris Kiadó,Budapest

Deáky Z.(2019). A perinatális témák néprajzi gyökerei. Itt : *Andrek A., Molnár J.E.(szerk.) (szerk.). A szülés és születés minősége a perinatális tudományok megközelítésében, Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest,63-73*

Deáky, Z.(1999): Egy női szerep - közösségi feladatok és egyéni lehetőségek a bábamesterség tükrében. Itt: Küllös, I.: *Hagyományos női szerepek - Nők a populáris kultúrában és a folklórban*, Magyar Néprajzi Társaság Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviseleti Titkársága, Budapest,46-62

Deáky, Z.(2002). *A hivatalos és a hagyományos gyógyítás a magyar történeti forrásokban*, 2002, Osiris Kiadó, Budapest

Dömötör T.(1981). *A magyar nép hiedelemvilága*,2. Kiadás, Corvina, Budapest

Echenreich, B. és English, D.(1973). *Witches, midwives and nurses: History of Woman Healers*, The Feminist Press, New York

Forbes T.R.(1962). Midwifery and Witchcraft, 1962, *Journal of the Medicine and Applied Science*, Vol 17, No. 2., 264-283. O.

Grof, S. (2008) *A jövő pszichológiája, a pszichológia jövője*. Nyíregyháza, Pilis- Print Kiadó.

Göbel O.(2019). A prenatális és perinatális emlékek megjelenése, a korai sérülések, traumák feldolgozási lehetőségei óvodáskorban, Itt: *Varga, K.. Andrek A., Molnár J.E.(szerk.) (2019). A szülés és születés minősége a perinatális tudományok megközelítésében, Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest,495-509*

Héjja-Nagy,K. (2019). Anyai élmények, módosult tudatállapotok a várandósság és szülés-születés körül, Itt: *Varga, K.. Andrek A., Molnár J.E.(szerk.) (2019). A szülés és születés minősége a perinatális tudományok megközelítésében, Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest,114-124*

Jankovics, M.(1987): Erósz és Eróé - Kasztrációs komplexus a tündérmesékben.. Itt:Hoppál M. és Szepes E.: *Erósz a Folklórban, Erotikus jelképek a néphagyományban*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest,127-145

Johns.A (2010). *Baba Yaga,The Ambiguous Mother and Witch of the Russian Folk Tale*, Peter Lang Publishing Inc. New York

Kitzinger, S.(2008) *A szülés árnyékában - Katarzisz vagy krízis?*, Alternatal Alapítvány,Budapest

Krász L.(2003). *A bába történeti szerepváltozása a 18. Századi Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest

Lundgren, I., Berg, M.(2007). Central concepts in the midwife-women relationship,Itt: *Scand J Caring Sci*; 2007; 21; 220–228

Majoros A.(2019). *A hatalom megjelenése és szerepe a gyermek fejlődésében Erich Neumann elméletében* (előadás), Test és hatalom, A Magyar Szomato-pszichoterápiás egyesület V. Konferenciája

Molnár J.E. Pszichológia és szülés, Belső élmények és magzatvédő praktikák, szülési rítusok elemzése

Molnár J. E.(2019/b): *Csecsemőkori regulációs zavarok c. kurzus*, szóbeli közlés, ELTE Perinatális Szaktanácsadó Szakirányú Képzés 2018/19 tavaszi félév

Molnár J. E.(2004).Világra hozni, világra jönni. *Szellemi ösvények az új évezredben*, Cédrus Kiadó, Budapest,41-55

Molnár J.E.(2019): Jerikó rózsája - várandósság és szülés perinatális pszichológiai értelmezése Itt.:Varga, K.. Andrek A., Molnár J.E. (szerk.) (2019) *A szülés és születés minősége a perinatális tudományok megközelítésében*, Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest,103-113

Nagy Kalmár Sz., Ördögh Cs.(2019) A mese,mint “gyógyító világkép”: a mese terápiás alkalmazása a perinatális életidőben, Itt: Varga, K.. Andrek A., Molnár J.E.(szerk.) (2019). *A szülés és születés minősége a perinatális tudományok megközelítésében*, Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest,461-477

- Neumann,E.(2005): *A Nagy Anya - a Magna Mater típusa a jungi pszichológiában*, Ursus Libris
- Neumann,E.(2018) *A gyermek, A bontakozó személyiség struktúrája és dinamikája*, Oriold és Társai,Budapest
- Novák, J.(2019).: Szülés/születés magyarországon a 20. Századtól napjainkig Itt:Varga, K.. Andrek A., Molnár J.E.(szerk.) (2019). *A szülés és születés minősége a perinatális tudományok megközelítésében*, Medicina Könyvkiadó Zrt, Budapest,201-214
- Oleszkiewitz-Perlama, M.(2015). *Fierce feminine Divinities of Eurasia and Latin America, Baba Yaga, Káli, Pombagira and Santa Muerte*, 2015, Palgrave Macmillan, New York
- Ördögh,Cs.(2016): *Népmesékkel a várandósgondozásban és a szülésfelkészítésben*,Szakdolgozat, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógia és Pszichológia Kar Perinatális szaktanácsadó szakirányú továbbképzés. 2015/16. tanév: Budapest
- Papp Z. (1999): *A szüléset-nőgyógyászat tankönyve*. Semmelweis Kiadó, Bp.
- Peseschkian, N. (1991). *A tudós meg a tevehajcsár – keleti történetek, nyugati lelki bajok*. Helikon Kiadó, Budapest.
- Propp, V.(2006). *A varázsmese történeti gyökerei*, 2006, L'Harmattan ,Budapest
- Pócs É.(2004) Miért nők a boszorkányok? In: Faragó T.: *Magyarország társadalomtörténete a 18-19. Században*, 2004, DICO Kiadó, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest,388-398
- Pócs, É.(1997). *Élők és holtak, látók és boszorkányok*, Akadémiai Kiadó, Budapest
- Rank, O.(2017). *A születés traumája*, Oriold és Társai, Budapest
- Renggli, F.(2016). *Aranykapu az életbe - Gyógyulás a magzati lét és a a születés traumáiból*, Ursus Libris, Budapest
- Suhai-Hodász G. (2000). A gyermekvárás, mint normatív krízis (kézirat) *Nemcsak gyermek születik... - a születés körüli élmények összehasonlító vizsgálat* című szakdolgozatának (ELTE BTK, Budapest) részlete.

Székely Zs. (2018):"Egymás-állapot" szülésznők-bábák-dúllák tapasztalatai a segítő kapcsolatról:interpretatív fenomenológiai analízis, Doktori (PhD)értekezés, Pécs

Tutsek A. (2020). "Megesszük a Földet vagy tápláló és regeneratív a jelenlétünk emberként?" előadás, MPPPOT - Magyar Pre- és Perinatális Pszichológiai és Orvostudományi Társaság XVII. Országos Kongresszus - Étek - Vének - Fogyasztás. Táplálkozás, táplálás és a reguláció nehezítettségei - a perinatális időszak jelentősége, lehetőségei és hosszú távú hatásai.

Varga K, Suhai G.(2010) *Szülés és születés lélektanon innen és túl*, 2010. 2. Kiadás, Pólya Kiadó, Budapest

Varga K. (2020). Írásbeli közlés, *A fájdalomérzékelés élettana és lélektana- Alapok* c kurzus , ELTE Perinatális szaktanácsadó szakirányú képzés, 2019/20 tavaszi félév,

Varga K. Ördögh Cs. (2020). *Ha nem (úgy) sikerült – Javaslatok a kedvezőtlen szülésélmény feldolgozására*

Innen:https://www.mpppot.hu/blog/ha-nem-ugy-sikerult-javaslatok-a-kedvezotlen-szuleselmeny-feldolgozasara?fbclid=IwAR3m_hcCRTkFD9Yfv48DWNWZ2iKPd1p1qEpu2Z_KBwPBCSsgrPcD32VjY

Varga,K.(2011/a). *A szavakon túl, Kommunikáció és szuggesztió az orvosi gyakorlatban.* Medicina Kiadó, Budapest

Varga,K.(2011/b). *A centrális oxitocin és gyakorlati jelentősége.* Innen: http://www.szoptatasportal.hu/fejezetek_a_laktacios_szaktanacsado_kepzes_torz_sanyagahoz/a_centralis_oxitocin_es_gyakorlati_jelentosege

Yalom,I.D. (2017/b) *A terápia ajándéka - Műhelytitkok*,második kiadás, Park Könyvkiadó: Budapest

Yalom,I.D.(2018).*Szemben a nappal, A haláltól való félelem legyőzése*, Park Könyvkiadó, Budapest

Yalom,I.D.(2017/a): *Egzisztenciális pszichoterápia*, Park Könyvkiadó, Budapest

von Siebenthall, A. (1996). A kleini gyermek-pszichoanalízis ltt: Petzold, H. és Ramin, *Gyermekpszichoterápia* Osiris,Budapest

1.számú mellékelet

A tizenkét varjú

Egyszer volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl volt, túlannan túl, innenen innen, volt egy szegény özvegyasszony, s annak tizenkét fia s egy leánykája. Évelődött is szegény feje eleget, hogy mivel tudja eltartani ezt a tenger sok gyermeket, mert száraz kenyér is mikor volt, s mikor nem az asztalfiában.

Jön haza egyszer a tizenkét fiú, körülfogták az anyjukat, hogy lépni sem tudott a szobában, s ahányan voltak, egyszerre mind kenyeret kértek, s csak az volt a híja, hogy kihúzzák a házból.

Hát azt ugyan senki ne csudálja, hogy a szegény asszony elvesztette a béketűrését, aztán adott volna ám, ha lett volna, de nem volt: nagy elkeseredésében azt találta mondani:

- Ó, Uram, bocsásd meg a bűnömet, bárcsak valami állattá változtatnád ezeket a fiúkat, nem bánom én, ha varjúvá is!

Na, halljatok csudát, mi történt! Az történt, hogy abban a szempillantásban a tizenkét fiú varjúvá változott, s merthogy éppen nyitva volt az ablak: huss! kirepültek, s mire csak egy jajszót is mondhatott volna az anyjuk, úgy eltűntek, mintha a föld nyelte volna el!

Haj, édes jó Istenem, nagy, erős búbánat nehezedett a szegény özvegyasszony szívére, éjjel-nappal folyt a könnye, mint a patak, s kesergett mindig, hogy az Isten úgy elvette volt az eszét, hogy olyan bolond beszédre nyíljék az ő szája.

Kicsi kisleány volt még a szegény özvegyasszony leánykája, de tudta, hogy mért sír, mért kesereg az édesanyja, s azt mondta egyszer:

- Lelkem, édesanyám, én többet nem nézhetem a sírását, elmegyek világgá, s addig vissza sem fordulok, míg a bátyáimat meg nem találom.

Hiába beszélt a szegény asszony, hogy ne menjen, ha már kifogyott a tizenkét fiából, legalább öbelőle ne fogyjon ki: a kislány elbúcsúzott az édesanyjától keserves könnyhullatások közt, s elment világgá.

Ment, mendegélt a kisleány hetedhét ország ellen, s egyszer egy nagy rengeteg erdőbe ért. A rengeteg erdőben talált egy kis házat, s bement oda nagy bátran. Egy öregasszony ült a kemence alatt, de olyan öreg, hogy az orra a térdét verte. Köszönti a kisleány illendőképpen:

- Adjon isten, jó estét, öreganyám!

Fogadja az öregasszony:

- Köszönd, hogy öreganyádnak szólítottál, mert különben bekaptalak volna! Hát hol jársz itt, hol a madár sem jár?

Mondja a kisleány:

- Ó, lelkem, öreganyám, én tizenkét bátyámat keresem, akik varjú képében elrepültek hazulról, s azóta hírüket sem hallottuk.

- No, bizony, én magam sem hallottam hírüket, te leányka, hanem ezen a rengeteg erdőn túl van egy kicsi kerek erdő, kerek erdőnek az aljában egy ilyenszerű házacská, amilyen az enyém, abban lakik az én néném, az talán útbaigazít.

Merthogy éppen este volt, az öregasszony jó vacsorát adott a kisleánynak, aztán vetett neki jó puha ágyat, s lefektette, reggel pedig, mikor fölkel a kisleány, adott neki egy pár aranykörtét.

Megköszönte szépen a kisleány az öregasszony nagy jóságát, elbúcsúzott illendően, s azzal elindult a kerek erdő felé, azon az úton, amelyikbe az öregasszony beléállította.

Estére kelve a kisleány a kerek erdő aljába ért, s kerek erdő aljában bement a kis házacskába. Hát ott csakugyan még öregebb asszony üldögélt a kemence alatt, s fonta a kendert nagy szorgosan.

Köszönti a kisleány:

- Adjon isten jó estét, öreganyám!

- Szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál, mert különben bekaptalak volna! Ugyan bizony hol jársz itt, hol a madár sem jár?

Mondja a kisleány, hogy mi járatban van.

- Jaj, édes leányom - mondja az öregasszony -, hírért sem hallottam annak a tizenkét varjúnak, hanem innét hét hegyen s hét völgyön túl, kerek erdő aljában lakik az én néném, az talán útbaigazít.

Ez az öregasszony is főzött neki jó vacsorát, vetett neki jó puha ágyat, s mikor reggel fölkel a kisleány, adott neki egy pár aranyalmát, hadd menjen aztán isten hírével. Szépen beléállította egy ösvénybe, s ugyan lelkére kötötte, hogy abból ki ne térjen.

Megköszönte a kisleány az öregasszony szíves jóindulatát, elindult az ösvényen, s meg sem állott, míg ahhoz a kis házacskához nem ért.

De vagy volt öreg, vagy nem a másik két asszony, a nénjük olyan öreg volt, hogy az orra a földet verte, s azon pergette az orsáját.

Köszönti a kisleány nagy bátran:

- Adjon isten jó estét, öreganyám!

- No, áldott szerencséd, hogy öreganyádnak szólítottál, mert különben bizony bekaptalak volna! De hol jársz itt, hol a madár sem jár?

Mondja a kisleány, hogy a bátyjait keresi, akik elrepültek tizenkét varjú képében.

- Hát bizony, ha azokat keresed, éppen jó helyen jársz - mondja az öregasszony -, mert én mindennap látom őket, itt repülnek el minden áldott nap az én házam felett, szörnyű káromással. Hanem így, ahogy vagy, el nem mehetsz hozzájuk, mert olyan magas sziklán laknak, hogy annak a teteje az eget veri. De ne búsulj, kisleányom, van nekem olyan csudaírem, hogy ha azzal megkenem két gyenge válladat, szárnyad nő, s bátyáidhoz repülhetsz.

Hej, Istenem, megvigasztalódott a kisleány erre a beszédre, mindjárt levetette az ingecskéjét, az öregasszony pedig jól megkente a csudaírral mind a két vállát.

- No most, kisleányom, vacsorálgass s fekdjél le, reggelre olyan szárnyad lesz, hogy az Óperenciás-tengeren is túlrepülhetsz.

Hát csakugyan reggel, mikor fölkelt a kisleány, olyan szép két szárnya volt két gyenge vállán, hogy csupa csuda.

Az öregasszony adott még neki két aranydiót, s aztán isten hírével útnak eresztette. Megmutatta, hogy mely irányba repüljön, s a kisleány repült, csattogtatta szép sugar szárnyacskáit, hogy csak úgy suhogott bele a levegőég.

Hét nap s hét éjjel folyton repült, akkor aztán fölért a szikla tetejére.

Hát itt, Uram, Jézus, mit talált? Itt bizony egy olyan ragyogó aranypalotát talált, hogy a szeme is káprázdott a szertelen ragyogástól, ő bizony nem kérdé: szabad-e, nem-e, nagy bátran belép a palotába, végigmegy a tenger sok szobán, de ott ugyan egy élő lelket sem talált sehol. Volt minden szobában asztal, ágy, szék, s minden csupa aranyból, ezüstből, aztán kifordult a konyhára, s volt ott főzni-, sütnivaló annyi, hogy a szeme nem tudta belepni.

- Ó, édes jó Istenem, ha itt lagnának az én bátyáim! - sóhajtott a kisleány.

De gondolta is, hogy itt laknak bizonyosan, mert megszámlálta, s éppen tizenkét szoba volt, minden szobában egy ágy. Hamarosan nekikészülődött, fölvetette a konyhát, pompás vacsorát főzött, tizenkét személyre terített, ki is tálalta, tizenkét tányérba levest meregetett, aztán mind a tizenkét tányérból evett egy keveset.

Várta, várta, sokáig várta a bátyjait, de azok csak nem jöttek, s a kisleány erősen elálmosodott. Sorba nézegette, próbálgatta a tizenkét ágyat, hogy melyikbe feküdjék le, aztán mégiscsak a tizenkettedikben maradt. Abba szépen lefeküdt, s elaludt.

Alighogy elaluvék a kislány, jön haza a tizenkét varjú nagy károgással s szárnycsattogtatással. De bezzeg volt nagy álmélkodás! A híja volt, hogy belepje a csuda. A konyhán valaki süttött-főzött, a szobákat valaki kisöpörte, az ágyakat megvetette, az asztalt megterítette. Azám, evett is mind a tizenkét tányérből, csipegetett a kenyérből.

- Ugyan ki járhatott itt?

Végigrepdesik a szobákat, sorbavizitálják az ágyakat, betekintenek, kukucskálnak az ágyak alá, s hát a tizenkettedik ágyban kit látnak!

- Ez a mi húgocskánk! - káromlott egyszerre a tizenkét varjú, s összecsatoltatták a szárnyukat nagy erős örömben.

Abban a szempillantásban fölébredt a kisleány, s hej, édes jó Istenem, volt öröm, de milyen öröm! Nem találták helyüket.

- Ó, lelkem, testvéreim, csakhogy megtaláltalak - örvendezett a kisleány -, jertek haza velem, jertek, ne sirasson többet az édesanyánk!

- Haj - sóhajtott a legidősebb varjú -, most még nem mehetünk veled, míg az átok alól fel nem szabadulunk. Eredj haza te magad, édes húgom, s mondd meg az édesanyánknak, hogy ha a hüvelykujját felhasítja, s kifolyó piros vérével tizenkét inget s gatyát varr nekünk, csak úgy szabadulhatunk fel az átok alól, akkor ismét fiúkká változunk. Mondd meg azt is, hogy amíg varr, senkinek egy szót se szóljon, máskülönben kárba megy keserves-kínos munkája.

De csak egy pillantásig sem volt maradása a kisleánynak: repült haza az édesanyjához, szélnél sebesebben, még a gondolatnál is sebesebben.

Mire hazaért, a szegény özvegyasszony betegre sírt magát, hogy ím elvesztette a leányát is, s magára maradt, mint az útszéli fa.

Na, most egyszerre vége szakadt a betegségnek s nagy szívbeli búbanatnak, ahogy hazajött a kisleány, s elmondta a bátyja üzenetét.

Egyszeriben elévette a szegény asszony, ami vászna volt, szabott tizenkét inget s tizenkét gatyát, aztán felhasította a hüvelykujját, s ahogy folydogált a vér belőle, azonmódúlag húzta a tűbe, meg nem állott a keze, varrott éjjel-nappal. Jöttek hozzá a szomszédasszonyok, kérdezték, vallatták, hogy ugyan mért varr a vérével, mikor erősebb a cérna, de a szegény asszony egy szót sem szólt, míg mind a tizenkét inget s tizenkét gatyát meg nem varrotta. Mikor a tizenkettedik is kész volt, hát - csak hallgassatok ide! - berepült az udvarra nagy szárnycsatoltatással a tizenkét varjú, ott kétszer-háromszor körülrepdestek, s aztán - huss! - be a szobába. Ottan leszállottak a földre, megrázkódtak, s egyszeriben visszaváltak fiúknak.

Hej, édes Jézusom, sírt a szegény asszony, de most már örömeiben. Jött az egész falu csudalátni. Aztán egy nap múlva, két nap múlva, visszament a tizenkét fiú az aranypalotába,

onnét elhordozták a temérdek sok kincset, mit varjúlétükben gyűjtögettek, hordottak össze.
Bezzeg volt ezentúl kenyér, de még kalács is annyi, hogy a kutyának is kalácsot vetettek.

Aki nem hiszi, járjon utána.

(Benedek Elek gyűjtése)